

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Szakács Gábor: A vojvodinai földmunkásmozgalom története	321
Endrődi Sándor: Hej, siralmas idő! (vers) — — — —	327
Nagy István: A mi kőházunk — — — — —	327
Darvas József: Gyermekéveimből — — — — —	334
Sántha Péter: Bácska Topolán — — — — —	338
Csokonai Vitéz Mihály: A Szabadsághoz! — — — — —	341
Szakács Gábor: Aratás — — — — —	342
Sienkiewicz Henrik: A keselyű és a sólyom — — — —	345
Zmaj Jovan Jovanović — Gál László: Az eperfa (vers) —	346
Ifj. Kubán Endre: Világbéke — — — — —	347
Varga Gyula: Új munkahelyen — — — — —	349
Szakács Gábor: A válság — — — — —	351
Szántó Arpád: Világszemle — — — — —	356

FIGYELŐ

Szabó Dezső — — — — —	360
Levél a Pireneusok aljáról — — — — —	361
Vélemények az elmúlt konjunkturáról — — — — —	363
Pálics Miklós: A vojvodinai munkásság 1938-ban — — —	365

KRÓNIKA — — — — —	367
-------------------	-----

MEGJELENT A

HID-KÖNYVTÁR

HARMADIK SZÁMA,

a Magyar jobbágyság kialakulása

A kis könyv a magyar úgynevezett „történelmi osztály“ eredetére, mesterkedéseire és hazugságaira vet fényt. Bebizonyítja, hogy a nagybirtokosok és főnemesek mennyire távol állanak úgy eredetüket, mint érdekeiket illetően az igazi magyarság, a dolgozó nép életkérdéseitől. Az idegen eredetű uralkodó osztály már a honfoglalás idejétől kezdve ellenségesen állt a nemzetfenntartó magyar munkássággal szemben. Ez az ellenséges magatartás a magyar történelem folyamán sohasem változott meg és az ezredéves belső harcok, forradalmak állandó indító oka volt

Kérjük mindazokat, akik a HIDKÖNYVTÁRBÓL mutatványszámot kaptak, előfizetésüket küldjék be minél hamarabb, mert mindaddig, míg befizetésüket meg nem kaptuk, további számokat nem küldhetünk címükre.

A HIDKÖNYVTÁR

minden hónap közepe táján jelenik meg.

A HIDKÖNYVTÁR EDDIG MEGJELENT SZÁMAI:

1. Petőfi (elfogyott)
2. Fazekas Mihály: Ludas Matyi (kapható)
3. A magyar jobbágyság kialakulása (kapható)

A HID-KÖNYVTÁR

legközelebbi, 4. száma

ADY ENDRÉT, az utóbbi idők legnagyobb magyar költőjét mutatja be olvasóinknak.

A vojvodinai földmunkásmozgalom története

(Második közlemény)

A munkáskeresőket Magyarországon először az újonnan alakult gyárakban alkalmazott külföldi munkások terjesztették. Működésükre rövid időn belül felfigyeltek. A Tiszavidéki Ujság erről 1869-ben így ír: „A munkáskérdés, mely külföldön világkérdéssé nőtte ki magát, hazánkban, bár még korántsem vált lényegessé, mégis célszerűnek látjuk ez ügyben nézeteinket pro és kontra közölni, annál is inkább, mert gyáraink jobbadán külföldi munkásoktól hemzsegnek; akik ma-holnap azon igényekkel lépnek fel, amelyeket honmaradt társaik élveznek.“ 1870-ben már a bánságban is megjelennek a munkásagitáció jelei. *Most*, a hirhedt anarchoszindikalista munkásvezér erősen ágál a németnyelvű munkásság között. (Általános Munkás Ujság). Ennek utóhatásaként Versecen 1875-ben 200 cipómunkás jön össze (Munkás Heti Krónika). Mint a múlt század minden kezdő szervezkedése, úgy ez is erősen anarchista színezetű és csak évek múltán válik valóban komoly mozgalommá.

Ezt az első megmozdulást követő fejlődés Vojvodinában megteremtette a földmunkásmozgalom előfeltételeit.

A tulajdonképeni földmunkásmozgalom Magyarországon 1889-ben kezdődött. Az addig elszórtan, elszigetelten jelentkező megmozdulások arra bírták a munkásság akkori politikai pártját, hogy az első kongresszusán napirendjére tűzze és alapos vizsgálat tárgyává tegye a mezőgazdasági munkások helyzetét. Az anarchista áramlatok leküzdése, azaz *Most* és társainak kiszorítása a mozgalomból (Népszava, 1885, 4. szám), a német munkásság szervezkedési tilalmának megszűnése lehetővé tette a szociáldemokrata munkáspárt alakuló kongresszusának összehívását 1890 december 7—8-án. Az uralkodó réteg mintha belenyugodott volna az ipari munkásság körében egyre szélesebb tömegeket felölelő szocialista eszmék terjedésébe, de a földmunkásság megszervezésére irányuló kongresszusi határozat újból erős reakciót váltott ki.

Magyarország, mint agrárállam, erős konkurrenciára talált a piacokon terjeszkedő tengerentúli államok gabonájában. Ezeknek az államoknak fejlett technikájával szemben földbirtokosaink az itt található olesó munkaerőt akarták hasznuk megőrzésére felhasználni.

A földmunkásokat a kongresszuson két kiküldött képviselte. Az egyik Orosházáról, a másik Dömsödről. Ez a kongresszus adott Magyarországon először nyilvános kifejezést annak a társadalmi követelménynek, hogy a termőföld közös birtokká vál-

tozzék. Ugyanitt emelték fel szavukat a bánáti földművelők nyomorúságos aratási viszonyaik miatt. 30 év alatt 30 mérőről 5—10 mérőre csökkent aratási kerestetük.

A földmunkásmozgalom első, nagyobb megnyilvánulása az 1891-ik évre esik. A gazdasági viszonyok mind rosszabbakká váltak. A gazdák eladósodása nagy méreteket öltött. 1883-tól 1893-ig a jelzálogkölcsonök összege 217 millióról 639 millióra emelkedett. Veszteségük helyreépítését, egyedül a munkabérek csökkentésében keresték. Vojvodinában a napszám aratáskor 60—80 krajcár között váltakozott. Régebben az aratás idején 80 forintot is megkeresett egy földmunkás, most — ha egyáltalán talált munkát — mindössze 30—40 forintot keresett. A vojvodinai gazdák akkor is akárcsak ma, más, terméketlen vidékekről hozott, kisebb igényű földmunkásokat alkalmaztak, tótokat, akiknek 20—30 krajcárt fizettek napszámba. Mindez persze nagy elkeseredést váltott ki a munkásságból. Az elkeseredés fokozásához járult még a robot és az uzsora. Ha a munkás valamilyen munkára akart elszegődni, hol két pár csirkét, hol 10—20 tojást kellett adnia. Így az aratásnál, habár a munkát tizennégy-tizenötödén vállalta, még 3—4 forintot és 8—30 napi robotot kellett szolgáltatnia. A bajok fokozásához a hatóságok is nagy mértékben hozzájárultak. Elvé vált, hogy a nincstelen parasztnak soha sincs igaza. A földmunkás nem is nagyon fordult a hatóságokhoz jogvédelemért. Tudta, hogy a rövidebbet úgylis ő húzza. Mindenfelé nyúzták a munkást. Aki nem mert panaszkodni, azt becsapták.

Ezekhez a nyomorúságos munkaviszonyokhoz, mintegy betetőzésül, járult még a folyamszabályozási munkálatok megszűnése.

A folyamszabályozás 1846-ban kezdődött. 1872-ben már 1200 km hosszú töltés húzódott a Tisza mentén. Ez alatt az idő alatt 122 kanyar-átvágás történt 129 km hosszúságban. A Temes-Begavölgy vízmunkálatainál 554 ezer hold földet nyertek. Hatalmas munkák voltak ezek, rengeteg munkást foglalkoztattak. 1891-ben befejezték a szabályozást. A foglalkoztatott munkások kenyér nélkül maradtak. A sokezer munkás már nem tudott a rendes mezőgazdasági munkáknál elhelyezkedni. Ahelyett, hogy a szabályozás által felszabadított földeket azok között osztották volna szét, akik ezt a földet munkájukkal termővé tették, egyszerűen elbocsájtották őket. A szigorú tél is mintha a munkásság ellen esküdött volna. A felszaporodott munkanélküli tömeg fogsikorogva koplalta át a kemény hideget.

Még a tél folyamán nagyarányú mozgalom indult meg a földmunkások közt és egymás után alakultak a munkás-önképzőkörök. A munkáskörök hatása tavasszal már érezhetővé vált. A földmunkások jobban összetartottak, bátrabban léptek fel a gazdákkal szemben és bérkövetelésekkel állottak elő. A gazdák megijedtek. A katonaság védelmét és külföldi munkások (románok) toborzását kérték. A katonai segítséget meg is kapták, aminek az eredménye azután az ország különböző helyein több száz halott és 4.500 sebesült lett.

1891—1907-ig a nagybirtok térhódítása és a mezőgazdasági gépek alkalmazása sok munkást tett munknélkülivé. Az alföldi munkásságra kivételes állapot uralma szakadt. Egyesületeiket a hatóság tönkretette és minden szabad mozgást megakadályozott. A viszonyok rosszabbodásához még az 1892-i rossz termés is hozzájárult. A felvidéken az éhínség miatt az emberek akármilyen ölesón is elszegődtek. Ezeket az éhezőket vitték le az alföldre a mozgalom ellensúlyozására. Nem csoda azután, ha az elkeseredés újabb vérengzésnek és elnyomatásnak ad tápot. Az 1893-ban megtartott pártgyűléseken az Alföld több városa képviseltette magát, így többek között Subotica (Szabadka) is.

Suboticán a mozgalom még 1890-ben kezdődött. Ez a mozgalom azonban nyíltan dolgozni nem mert és csak egyeseknél megtartott összejövetelekből állott. De még ez is megtette hatását, mert a munkabérek emelkedtek. A kongresszus előtt ugyanilyen helyzet volt Nagybecskerekén (Petrovgrad) csakhogy itt az üldöztetés sokkal nagyobb volt még, mint Suboticán.

Egészen új irányt nyer a földmunkásmozgalom 1896-ban. A gazdasági célok lassanként kibontakoznak. Néhol ugyan sikerül a hatóságoknak még csirájában elfojtani a megmozdulásokat, de a legtöbb helyen még a legnagyobb büntetéseket is elviselik. A szociáldemokrata párt „Magyarország jogtalan népéhez“ c. röpiratának terjesztése miatt Nagybecskerekén 13 földmunkást elítélnek.

1896-ban már szervezkedés indul meg Óbecsén (Stari Bečej) és Szent Tamáson (Srbobran). Az első földmunkáskongresszus eszméjét az 1896 május 24—25-i pártgyűlésen vetik fel. Ezen a gyűlésen 46 helyről 80 kiküldött jelent meg. A kongresszus határozati javaslatot fogadott el, mely szerint a szociáldemokrata párt fő feladata megszervezni a magyarországi földmunkásokat. A kongresszusról visszatérő küldötteket óriási tömegek várják mindenhol. A hatóság, hogy ennek a szép és jelentőségteljes eseménynek értékét valamiképen csökkentse, összeesküvés után kutat és sorozatos letartóztatásokat eszközöl Szent Tamáson, Padén és más helyeken. Ennek ellenére a munkáskörök alakulásai újból megkezdődnek. Így 1896 augusztus havában Szerb Keresztúron (Srpski Krstur és Ó-Kanizsán (Stara Kanjizsa) alakulnak önképzőkörök. Azonban ugyanebben az évben be is tiltanak egy párat és pedig Csókán és Török Kanizsán (Novi Knjezevac).

Még mindig nagy a munkanélküliség. (Bánátban 2000 munkanélküli volt, ami abban az időben nagy szám). A robot terhe is növekedett és az év végén már visszatartóztatatlanul megindul a szervezkedés. Még augusztusban megjelenik a földmunkásság első lapja, a „Földművelő“.

Ezt a lapot a *Várkonyi*-féle irányzat adja ki, mely a szociáldemokrata párttól elszakadt. Ők tartanak Ó-Becsén december 26-27-én földmunkásértekezletet. (Először Szuboticát szemelték ki). Az értekezleten 28 községből 65 kiküldött jelent meg. Itt mondták ki a szoc. dem. párttól való alszakadást és bojkottot a Budapesten megtartandó földmunkás-kongresszusra, ugyanakkor pe-

dig ők Cegléden akarják megtartani gyűlésüket 1897 február 14—15-n.

A mozgalom rohamosan erősödik. Hetenként 10—15 község jelenti be csatlakozását. Különösen erős visszhangra talál Bácskában, ahol, mint pl. Morovicán már a községi választásokon is győztek.

A szoc. dem. földmunkáskongresszust 1897 januárjában tartották meg. Erre az összejeövetelre 47 község 72 megbizottját küldte el. A kiküldöttek beszámolnak a munkaviszonyok romlásáról és a bérek csökkenéséről. Kimondják a Várkonyi-mozgalom és a „Földművelő“ című lap bojkottját. Ellensúlyozásul kiadják a „Földművelők szaklapját“.

Várkonyiék Cegléden megtartott kongresszusán 53 községből 105 kiküldött jelent meg. A jelentések itt is csupa panasszal vannak tele és követelik a nagybirtokok felosztását. (Azóta hívták a Várkonyi-mozgalmat földosztó mozgalomnak.) Az összejevetel kimondja, hogy mozgalmát független szociáldemokrata név alatt fogja irányítani. Határozatában követeli a 8 órai munkaidő bevezetését, a kincstári birtokoknak méltányos feltételek mellett való bérbeadását, a nők egyenlő díjazását a férfiakkal és a gyermekmunka eltörlését. Ebben az időben a nők is megmozdulnak és csoportokat alakítanak Ó-Becsén 129 taggal és Oroszlámoson.

Ugyanez év április 25-ére hirdet kongresszust a szerbek részére Várkonyi Szent Tamáson. A megtartott összejevetelen egy szerbnyelvű lap kiadását határozzák el. A lap meg is indul augusztus 13-án Verbászon, „Radenici“ címmel Radujkov Mita szerkesztése alatt. A lap szellemi támogatásában a földmunkások maguk is élénk tevékenységet fejtenek ki. Beküldik földesuraik visszaéléseiről, a hatóságok üldözéséről szóló jelentéseiket, stb. Innen tudjuk meg többek között, hogy Bácsföldvárott (Bačko Gradiste) 21 napi aratásért 30 napi robotot szolgáltattak.

A független szociáldemokraták 1897 június 6-ára hívják össze a pártkongresszusukat, melyet Zentán akarnak megtartani. Ez azonban nem sikerül nekik az ottani földmunkás-zavargások miatt. A zentaiak meg akarják akadályozni, hogy a Nemes Besenyőről jött szervezetlen munkások dolgozzanak. Ennek a zavargásnak több sebesültje és egy halálos áldozata is van. (A csendőrök szúrták agyon.) A kongresszus székhelyét áttették Adára, ahol azonban hasonló okokból betiltották.

Ebben az időben a földesurak mind sűrűbben veszik igénybe a csendőrség segítségét, hogy a földmunkásság mozgalmait elnyomják. Így pl. Eleméren (Bánát) báró Dániel Ernő intézője megtiltja a munkásoknak, hogy birtokán keresztül járjanak. Ugyanakkor az uradalom cséplőgépjét a község földjén akarják áthúztatni. Ezt meg a munkások nem akarták engedni. Az eredmény két halott és három sebesült, negyven embert pedig letartóztattak ebben az ügyben. A munkásélet nagyon olcsó portéka volt. Bács-Madarason, Földváron ok nélkül fogdosták össze az embereket. Ez a csendőrruralom kihat a munkaviszonyokra is. A mélykúti földmunkások minden ingó és ingatlan vagyonukkal

felelnek az aratási szerződések betartásáért.

Azonban a hatósági üldözések és elnyomások ellenére is mind nagyobb tért hódít a szervezkedés. A zavargások elültével egymás után alakulnak földmunkáscsoportok Szuboticán, Noviszádon, Petrovgrádon, Velika Kikindán, Vrsacon, Szomborban, Apatinban, Adán, Sztára Moravicán, Sztári Becsejen, Szrbobránban és Rumán.

A 97-es nyár nagy meglepetésben részesítette a gazdákat. A földmunkásság már tavasszal erősen mozgolódott. A télen lekötött aratási szerződések még jó termés esetére sem jelentettek volna keresetet. Nyár felé az időjárás esőre fordult, a búza megdőlt, rozsdás lett, majd a hirtelen jött forróság következtében megszorult. Úgy látszott, sok helyen nem is lesz aratás. A gazdák gyűléseket tartottak, támogatást kértek a hatóságtól a földmunkásság előrelátható mozgalmával szemben. A belügyminisztérium a „dolgozni akarók védelmére“ megszaporitotta a csendőrség létszámát, sőt, egyes vidékekre még katonaságot is küldött, mozgósították a kincstári erdőmunkásokat, az igazságügyminiszter felajánlotta a rabokat, a kereskedelemügyi minisztérium különvonatokat rendelt a sztrájktrórok szállítására. A birtokosok azonban még ezeket az intézkedéseket is kevésnek találták és folyton katonaságot követeltek. Így készültek az aratásra. A munkásság elkeseredését mindez a végsőkéig fokozta.

Hatalmas arányokban bontakozott ki az aratási sztrájk. Akárhogy is elkészültek erre, nem voltak képesek ellentállni a gazdák. A munkásság mindent latbavetve verekedett jogaiért. Csongrád-megyében és Bácskában volt legélesebb a harc. Bácskában az összes aratók sztrájkoltak. Az összetartás és a kitűnő harci kedv meg is hozta a maga gyümölcsét. A munkások majdnem minden helyen fényes győzelmet arattak. A régi szerződésekben szereplő robotot eltörölték, az aratási rész tizenharmadról egyhetedre emelkedett. A jelentésekből megtudjuk, hogy Török Becsén (Novi Bečej) öt uradalomban 569 ember sztrájkolt. Az eredmény: a robot teljes eltörlése, a kormenciónál húsz kg liszt és egy forint készpénz javítás. Bácsmadarason pont kétszer annyit kerestek a második szerződés értelmében, mint az első szerint. Topolán 5—6 mázsa búzával kaptak többet. De nemcsak az aratók keresete változott meg, hanem más munkásoké is. Az egységes fellépés bérmozgalomba rántotta a gazdasági cselédeket is. Ezek sok helyen 20—30 forint javítást vívtak ki. Bánátban a mozgalom sokkal gvingébb volt, mint Bácskában.

A bérharc persze nem folyt le símán. A földbirtokosok mindenütt igénybevették a hatóság segítségét. És ez a segítség készségesen állott rendelkezésükre. A mozgalom résztvevői közül sokat elfogtak, lezárták és kíméletlenül megkínózták őket. Mindenfelé házkutatásokat tartottak. A kormány pedig az elszenvedett veszteségekért bőségesen kárpótolta a birtokosokat. 413 ezer forint állami adót töröltek el, vetőmagot osztottak és a munkásságot oly mértékben üldözték, mint még soha.

1906 januárjában alakult meg a Földmunkás Szakszervezeti Szövetség. Az alakuló gyűlésen 61 község 87 küldöttel képviseltette magát. A Szövetség hatalmas léptekkel haladt előre. Február 15-ig 100 csoport alakult és ez a szám 1907 december 31-ig 597-re rugott. A Szövetség taglétszáma 1907 júniusáig 72.562, de ez az állandó üldözések következtében a felére apadt.

A munkások elleni hajsza az 1906-os aratási sztrájk folyamán indult meg. Egy év leforgása alatt ötezer embert zártak be. Ebből a jelentések szerint Bánátban 364, Bácskában 53 embert tartóztattak le. Legnagyobb volt a reakció Bánátban, ahol 192 embert összesen 2.225 napra és 8.289 korona pénzbírságra ítéltek. Bácskában 692 napot és 510 koronát róttak ki büntetésként. Ezenkívül Bánátban 18 csoportot feloszlattak. A reakció dühére jellemző, hogy egy időben a földmunkásoknak megtiltották lakásuk elhagyását. A szolgabírák lelkiismeretesen végezték feladatukat. A dolovói szolgabíró 23 népgyűlést tiltott be nevetséges indoklással. De betiltottak népgyűléseket másutt is. Bánátban 69-et, Bácskában 51-et.

Az 1906-os évben már kora tavasszal megkezdődtek a bérmozgalmak. A földmunkásság történetében ez a mozgalom volt eddig a legnagyobb. A megmozdulások főrugója az élelmiszerek árainak hirtelen emelkedése volt. A hús ára 30—60%, a bab, lencse, borsó 30—45%-al emelkedett. A földbirtokosok előre sejtették, hogy a kiéhezett munkások nagy harcokba kezdenek és a polgári sajtón keresztül még a tél folyamán erős kampányt indítottak ellenük. De számításukba hiba csúszott. A mozgalom már márciusban megindult. Az egyes községek szervezőbizottságai munkarendeket dolgoztak ki a napszamosok és cselédek részére, akik különösen a bánáti nagybirtokokon értek el szép eredményeket. A hatóságok durvasággal igyekeztek ellensúlyozni a mozgalmat. Minden eszközt felhasználtak arra, hogy a nyári munkálatokat nagyobb szabású bérmozgalmak ne zavarják meg. És mire az aratás ideje elkövetkezett, az egész ország ostromállapotban volt. De hiába hoztak a birtokosok aratógépeket, a sztrájkot nem törhették meg. Bánátban egész járások léptek sztrájkba és habár 5000 embert letartóztattak, a mozgalom mégis győzelemmel végződött. A bérek a csoportok erői szerint alakultak. Ahol nem volt szervezet, 1 korona 20 fillér, a legjobb szervezeteknél azonban 3—8 korona volt a napszám.

Az 1907-es év békésebben folyt le, mint az előző. Az üldözések megtették hatásukat. Kisebb bérharcokat vezettek ugyan, de kevesebb eredménnyel. A független szoc. dem. mozgalom megszűnt és tagjai beolvadtak a szoc. dem. szövetségbe. Ebben az évben már kerületi konferenciákat tartottak (Vel. Beeskerekén, Szuboticán és Vel. Kikindán), ami a szervezet összetételének fejlődésére mutat. Szuboticának ekkor négy alcsoportja volt: Sebesics, Tavankút, Nagyfény és Tompa. A taglétszám 1500. A földmunkásság szervezetségére mutat Bácskában a megyei kongresszus megtartása. Ezen a kongresszuson 100 kiküldött jelent meg.

Ujabb megmozdulás csak 1910-ben észlelhető. Az eredmény:

munkabérek javulása. Hogy Vojvodinában volt a legfejlettebb földmunkásmozgalom, azt bizonyítja az a tény is, hogy a földmunkásság legnagyobb kongresszusát Morovicán tartották meg. Ez volt a vojvodinai földmunkásságnak az utolsó kongresszusa Magyarországon. A háború alatt a mozgalmat nők képviselték. Szubotica négy al csoportjának 4—500 nőtagja volt. A világégés magával ragadta a földmunkás szövetség tagjait is, komolyabb megmozdulások nem történhettek.

Szakács Gábor

Hej, siralmas idő!

(A „Kuruc-nóták”-ból)

**Hej, siralmas idő,
Hej, keserves óra!
Trencsényi mezőnek
Vérrel borítja!**

**A kuruc dolmányból
Hitvány plundra készül,
„Gottl”-csáscsogás lesz
Vitézek nyelvébül.**

**Ez isten-csapása
Kellott a magyarnak:
Felcsap a félország
Németnek, labancnak.**

**Hej, édes magyarom
De nagyot fordultál:
Annak szolgálsz ezlán.
Kinek parancsoltál.**

**Megátkozod te még
E keserves órát:
Férges szabadságod
Sütét koporsóját!**

ENDRÓDI SÁNDOR

A mi kőházunk

Évekig egy szőlő-kerti deszkaházban laktunk és egy este sem szikrázhattak anélkül a csillagok, hogy édesanyám, lefekvés után a sötétben, ne dicsérje fel áradozón egy saját ház ezerféle előnyeit. Többek között: nem kell házbért fizetni. Majorságot lehet tartani . . . Malackát nevelhetnénk . . . Mindezek a kilátások nem hatottak rám s makacsul ellene voltam a saját háznak, mert édesanyám a vasárnapi mozi árából és a szakszervezeti tagdíjamból akart telket venni és felépíteni rá a házat.

Lehetetlent kívánt tőlem. Nekem a mozi és a szakszervezet olyan volt, mint a Miatyánkban a mindennapi kenyér. Elengedhetetlen. Betege voltam, ha egy vasárnap elmaradt a mozi. Viszont, ha meg végig izgultam a detektívdramákat, akkor azért éreztem magam szerencsétlennek, amiért nem vagyok olyan, mint a hős a filmen, aki megmenti a milliomos kisasszonyt a süllyedő hajóról.

Nem is tudom, hova juttatott volna ez a beteges ábrándozás, ha a szakszervezetben az elnök nem beszélt volna lelkünkre min-

den gyűlésen, hogy mi is emberek vagyunk. Sőt: különb emberek mindenkinél. Még a film hősnél is. „Hiszen — mondta nekem egy négy szemközti beszélgetés alkalmával, — a munkás nélkül nem volna revolvere. És nem volna motorcsónak, amivel kiment a milliomos kisasszonyt . . .” Ettől kezdve már gögösen ültem a moziban.

Nos, egy vacak saját házért mondtam volna le erről a két örömről? Édesanyám szegény feje nem bírta megérteni, milyen gyönyörűség az elnök felszólítására felemelni a jobbkart és szavazni . . .

Kiszámítottam neki: a mozi árából és a tagdíjból húsz év alatt sem lehet telket és házat szerezni. Felemlítettem neki egy szaktársat, akit nemrég temettünk el éppen azért, mert belehalt a házszerzésbe. Harminc évig éjjel-nappal gürcölt, kezét, lábát, hátát görbére dolgozta és amikor kész volt a ház, másnap meghalt. De édesanyámmal nem lehetett számokban beszélni. Ő nem számított, ő csak hitt. „Ákarni kell, nagyon akarni és háznak lesz!” És ha mégse lesz, annak az én szakszervezetem és a mozi lesz az oka.

Napról-napra elmérgesedett közöttünk a jó egyetértés, míg aztán egy kora reggel, munkába menés előtt, ki is tört a családi forradalom. Mint annyiszor, úgy most is az első összecsapások a bolhák miatt kezdődtek. Mert rengeteg bolhánk volt. Bolhamilliomosok voltunk. Szökdöstek rólunk az uccán is. Egyszer a moziban a pénztár előtt átszökött rólam egy előttem álló kisasszonynak a nyakába. Azt hittem meggyulok a szégyentől. Ezek a bolhák képesek voltak megszegyeníteni a tánciskolában is, ahova nem szívesen, de a szaktársak unszolására mégis beiratkoztam. Aludni sem hagytak. Majd szétrágtak. Miattuk egyszer kikergettek a gőzfürdőből, mert vörhenynek nézték a testemet sűrűn borító vörös csipéseket. Nem lehetett nyugodni tőlük egy percre sem. Mindig reggel felé tudtam csak elaludni és későn ébredtem. Félórát késtem a munkából. Sosem volt meg a negyvennyolc óram. A mester emiatt sokat zúgolódott rám a bizalminak.

Számtalanszor azon voltam már, hogy megszököm a bolhák elől otthonról. Így még csak a repedezett füstölő vaskemencéket gyűlöltem. Fekete volt ez is, az is. Lába volt ennek is, annak is. A kemence csípte a szemünket, a bolha meg a bőrünket. Ebben az időben álmatlan ábrándjaimban, mikor az én ismeretlen szép és tiszta, fjövendőbeli feleségemre gondoltam, lakásunkba nem tudtam elképzelni más berendezést, csak egy tiszta ágyat és egy jó kemencét. Azt hittem, ennyi elég a boldogsághoz.

Azon a reggelen, amikor utoljára veszem össze anyámmal a bolhák miatt, hogy miért nem irtja ki ezeket a ragadozókat, anyám haragjában most már a bolhák létezését is a szakszervezetre fogta. Már nemcsak telket, házat akart a tagdíjból venni, hanem szódát, szappant, új lepedőket, új szalmazsákokot, friss szalmát az ágyba, — mint bolhairtókat. De a leghatásosabb mentegetőzésre mégis a hiányzó jobbkarja volt. Megfenyegetett a csüngő ruha ujjával és rekedtre kiáltotta magát.

— Félkarral nem bírom a gyakori mosást. Örvendjetek, ha

tudok sűrolni a bejáró helyeimen. Istentelen bitangja, ami vagy. Takarodj hazulról, eredj a szakszervezetbe, moziba aludni. Edd meg a Jókaidat, aki megbolondít. Belátástalan disznója, ami vagy, adj hálát Istennek, hogy a három kisebb testvéredet el bírom tartani és nem esz meg a tetű velük együtt. Az volna szégyen . . . Bolhája mindenkinek van . . . Te, még a lábam nyomát is meg kéne, hogy csókoljátok, amiért mesterségre tanítottam mindeniket. Szégyentelen kamasza, hogy sose születek volna erre a cudar világra!

— Én nem kértem, hogy szüljön, — vágtam vissza meggondolatlanul, mire ő sirva fakadt és felragadt egy csészét a mosatlan edények közül. Azt hittem, a fejemhez vágja. Kész voltam visszaütni. Úgy látszik sejtette ezt, mert a csészét visszahajította a tányérok közé, amik darabokra zúzódtak. Aztán hátra vágta az ajtót előttem olyan erővel, hogy a családi kép lepottyant a vékony deszkafalról.

— Le is út, fel is út — kiáltotta. — Vagy engem választasz és akkor lesz ház, lesz tiszta ágy vagy eredj a szakszervezetbe és többet ne lássalak. Biztosan ott csavarta el a fejedet valami ringyó . . .

Előbb már megszeppentem, de a ringyó felbőszített. Hetek óta bántanak vele az üzembn s most még anyám is. Lerántottam a szegről a vasárnapi nadrágomat, ez volt mindenem és hónom alá kapva fájdalmas kezit csókolommal kikiáltottam a függetlenségemet.

Idegemekhez, hófehér bolhamentes ágyba költöztem. A kemen-ce sem füstölt. Úri levegőben aludtam, illetve csak szerettem volna aludni, ami sehogyanssem sikerült. Hosszú éjjeleken át vadul járkált a fejemben a szűrés lábú lelkiismeret. Úgy éreztem, szőkevény vagyok és orvul, titokba lopóztam abba a hűvös tiszta ágyba és minden percben kikergethetnek belőle: mars vissza a bolhák közé, a nyomorék anyádhoz meg az inas testvéreidhez! . . .

Szombat délben anyám odaállt az üzem kapujába gyékény szatyrával, a balkarján és kárászkenőjébe rejtett szégyelt csonka jobbkarjával. Engem várt. Akkora nagy nyomorúság sötétedett a szemében, mint egy készülő felhőszakadás. A nyakát pedig a megalázkodás súlyos kolonca húzta, húzta le a föld felé. Bocsánatot kért tőlem. Tőlem, a tizennyolc éves fiútól.

— Gyere haza, fiam, sose szájalok többet. Egy anyának meg lehet bocsájtani, ha a nyomorúság bolonddá teszi . . . És ha adnál valamit a holnap kosztra, az Isten nem verne meg . . .

Adtam és elfutottam. El kellett, hogy fussak, mert úgy szégyeltem magamat és úgy fájt az anyám alázata, hogy le tudtam volna ütni sajnálatomban . . . Nem költöztem haza. Tudtam: előlről kezdődne minden. Próbáltuk már. Nem egyszer megfogadtuk, hogy nem gorombáskodunk többet egymással. Éreztem, ha haza mennék, előbb-utóbb megverném az anyámat.

Ez az ösztön régóta lappangolt már a karomban. Nem a veszekedés ingerelt annyira, hanem inkább az, amiért olyan sze-

rencsétlen. Amiért a csermalomban éppen az ő kezét kapta be a gép. Amiért olyan sok a gyereke és olyan sok a bolhája. Amiért füstöl a kemencéje, amiért velünk fésülteti a haját . . . S minél jobban sajnáltam, annál nagyobb düh uszította ütésre a karomat...

Anyám minden szombaton hűségesen és hovatovább alázatosabban várt az üzem előtt. Fizetésem egyharmadát sietve a markába nyomtam és elrohantam, mielőtt beszélni kezdhették volna. Félttem a szemrehányó panaszaitól. Időközben a szobafestő öcsém felszabadult a szakmájában. Ebből az alkalomból meglepett a szakszervezet kapujában és szemrehányásokat dörzsölt az orrom alá. Mit gondolok én, feleteti ő a kicsi keresetét, mikor nincs ruhája!? És télire nem ad munkát a szakma. Aztán meglepetésemre házépítési tervekkel foglalkozott. Eddig a fiú élt-halt a futballért és minden lehető pénzt erre költötte. Anyám úgylátzik megnyerte magának, „észhez térítette“, ahogy mondani szokta.

Fizetésemnek azt a részét, amiből ruházkodhattam volna, anyámék ették meg. Sehogyan sem tudtam levedleni az inaskülsőmet. Pedig a szaktársak elvárták, sőt megkövetelték, hogy rendesen öltözködjem. Egyenlőségem féltésében igyekeztem is mindenben velük tartani: cigarettázni, kártyázni, tánciskolába járni. Nem birtam sokáig. A fizetés nem futotta. Éreztem, valamiről le kell mondani. A szakszervezetről? Arról nem. Nagyon jó dolog szónokolni a taggyűlésen, még büszkébb eset szavazni. Ha szavazásra emelem a karom, az én kikönyökölt kabátom ujja egyenlő az elegáns fafaragó szaktársak szavazatával. Itt vezetőségi tag lehet az ember. Esetleg elnök is, vagy titkár. (Csak éppen jegyző nem lehetek, mert rosszul tudok írni.) Itt nincs mit megakarítani. A sörözésnél, kártyázásnál, a tánciskolánál már inkább. Ezeket úgy sem kedvelem. De mit szólnak ehhez a szaktársak? „Mi az, taknyos — mondja majd némelyik — iparos segéd, maga vagy tróger?“ A legkönnyebb volna anyámtól megvonni a segílyt. Nem, azt nem lehet. Karját veszette értem a gyárban.

Képtelen voltam aludni, ha neki fogtam a nyolc órai pihenésnek. Hovatovább elkeseredettebb lettem és sajnálni kezdtem magamat. Ez viszont egyet jelentett az önkínzással. Gondolatban máris munkanélkülinek képzeltem magamat, amint éhezek, fázok. Látni véltem anyám elhalálózását, testvéreim szétzüllését, tolvajokká, bárcásokká válva, mint annyi sokan gyerekkori pajtásaim közül. A vad képzelgés okozta szájalomérzéstől hajtva vízióimban már meg is öltem őket, hogy ne szenvedjenek tovább. Aztán nekifogtam az önakasztásnak. S végigképzelttem a fulladás minden elgondolható kínját. Sokszor befogtam orromat, számat, a fulladás érzéseinek kitapasztalása végett.

Ilyen ponyva lélek voltam én éjszakánként, nappal meg a felekemen foszladozó nadrág kínozott. Beképzelttem, hogy az uccán mindenki utánam fordul és a rongyaim nézi.

Azon a héten talán épp azért mentem el háromszor is mozi-ba, hogy lehetetlen voltomról még inkább meggyőződjem. Három délben koplaltam azután emiatt, ami még jobban elkeserített.

Szombaton estére, amikor kifizettem a heti szálláspénzt és a hátralékos tagdíjat, a nadrágomon tűrhetetlenül nagyra szélese-
dett a lyuk. A sapkámat viszont a világ végéig nem hordhattam
a lyukra borítva, mert máris feltűnt az állandóan hátra tett ke-
zemből a sapka szokatlan helyen való viselése. Éreztem, most
már történni kell valami sorsdöntőnek.

Sok habozás után félrevontam a szakszervezet elnökét az
iroda egyik sarkába és elpanaszoltam neki keserves bajomat.

— Szakad le rólam a ruha. A túlórázást tiltja a szervezet.
Fizetésjavítást nem kérhetek, mert a legnagyobb bért kapom az
én kategóriámban s a kollektívszerződés csak egy félév múlva
jár le. Mondja, szaktárs, mit csináljak ilyen körülmények között?

A szaktárs vakarta az orrát és a hátam mögé került. Fejcsó-
válva nézte meg a sapkával leplezett szerencsétlenséget az üle-
pemen.

— Folt kéne erre — jegyezte meg bölcsen.

— Azt én is tudom, de nincs foltnak való, mástól kérni meg
szégyenlem.

Hümmögve tért vissza asztalához s hosszadalmasan tanács-
koztott a szenvedélyesen cigarettázó vezetőségi tagokkal. Többször
felém biccentett szurokhajú fejével s összemosolyogtak. Végül
így szólt hozzám:

— Tudja mit, szaktárs, kiutalunk magának utazási segélyt
s menjen le a Regátba. Ott nincs kollektív szerződés. Többet dol-
gozhat, amíg talpra áll egy kicsit. Én pedig kölcsönzők egy nad-
rágot. Foltozott ugyan már az is, de elég tűrhető lesz a vándor-
itra.

A kölcsönkapott nadrággal és az utazási segéllyel visszaad-
ták életkedvemet. Arra az eshetőségre, hogy utazhatok, világot
láthatok, elfeledtem minden bajomat. Olyan váratlanul szakadt
a nyakamba ez az öröm, hogy izgalomban anyámék eszembe se
jutottak s így búcsúzatlanul, egy szó értesítés nélkül ültem vo-
natra. A fülkében indulás előtt úgy fészkelődtem és lefelé ugrál-
tam a padról, mintha ki tudja mennyi csomagom lett volna. Pe-
dig csak a rossz nadrág egy rend váltó fehérneművel ujságpa-
pírba csomagolva volt minden poggyászom.

Anyámék bizony csak a következő szombaton jutottak eszem-
be. Szegény feje — gondoltam, — most bizonyára vár az üzem
előtt a tartásdíjra. Milyen bánatos lehet, amikor nem lát majd
kijönni a többi segédekkel a kapun. Talán elmegy a jövő szom-
baton is, vagy keresni fog egész héten és amíg testvéreim alsza-
nak, ő csendesen hangtalanul sír majd az éjszakába. Ahogy sírt-
sóhajtozott édesapám után is, amikor a haretérre vitték. 1915-
ben, amikor megjött az értesítés, hogy apám eltűnt a mazuri
tavaknál, éjfélig fenn maradt, mert erősen hitte; egy este csak
bekopog az ura. Miért éppen este várta, azt ma sem tudom. Még
1921-ben is makacsul remélte a visszatérését. Hitéhez az erőt ki-
mondhatatlanul szép álmaiból merítette. Lelkendezve mesélte ne-
künk, hogyan látta hazatérni a muszka fogságból, nagy szakál-
lal és két gyerekkel. Ezenkívül jó summa spórolt pénzt is hozott

magával, amiből felépülhet végre a mi házunk is.

Vajjon most, hogy megszöktem tőlük, mi hiányzik anyámnak jobban, én-e vagy az az összeg, amit hetenként adtam? Valószínűleg a világ legháládatlanabb fiának gondol, de tudom, elámul majd, ha hazaküldök innen vagy ötszáz lejt. Addig nem is írok, a pénz szebben beszél neki, mint az én nyomorék betűim. Milyen nagy öröm is lesz szegényeknél! Olyan ízes, hűsös vasárnapi ebédet főznek, amilyent csak apám idejében szoktunk karácsony első napján. Még a kilincs is zsiros lesz. Tele hassal jókat gondolnak majd felőlem is. Lám, lám ez a fiú nem is rossz fiú, — mondja majd édesanyám. Kár volt szegényt annyira elüldözni hazulról . . .

Az ötszáz lejes küldeményre azonban nem került sor. A fizetés engem is alig birt eltartani. Kéthónapi ottlét után végre írtam egy hosszú-hosszú levelet. De milyen levél volt az! Szinte sajnáltam póstára tenni, olyan szépen sikerült. Mire kaptam egy nagyon rövid választ lepedőnyi nagy papírra írva az öcsém girhes-görhös, angolkóros írásával. Körülbelül ez a szöveg tévelygett a kietlen fehér papírmezőn:

„Szép, hogy írsz. Szép, hogy élsz. Szép, hogy belátod a hibádat. Gyere haza! Házat építünk a Sánc alatt, jöhetsz bátran, a bolhákat kiirtottuk. Málíka (a húgom) meg tudja már fésülni édesanyámat. Vettem egy négyes számú futball külsőt . . .“

A házépítést nem hittem, a bolhák kiirtását még kevésbé. Maszlagnak tartottam ezeket az én haza csalogatásom céljából. Ámde nem kis bámulaomra pár hét teltével levél tudatta velem. „A ház kész, nem forog rucalábon, de ház, a saját házunk. Van négy fala, ajtója, ablaka, fedele, kéménye s még udvara is. Igazi ház!“ És találjam ki, hogyan sikerült felépíteni?

Hát ezt kár volt rám bízni. Mert mi másra gondolhattam volna, ha nem esodára. Bizonyára pénzt találtak az uccán . . . Vagy apám került haza valahonnan gazdagon. Még kisül, hogy édesanyámitak lesz igaza. Nem pusztult bele a mazuri tavakba, hanem muszkafogságban vagyont gyűjtött. Most pedig haza ment. A képzelgések álmotavába ugorva egyre valószínűbben, egyre izgatottabban csalogatott a mese, a sokszor elképzelt hazatérése apámnak.

Nem volt maradásom Bucurestiben. Gyűjteni kezdtem az úti-költséget a hazatérésre. Micsoda viszontlátás lesz az! Az öreg előbb megölel, megcsókol, aztán a sarokból előveszi vándorbotját és jól megken, amiért cserbenhagytam anyámékat. Hiszen a harc-térre vonulás előtti napon nekem adta számba a családot, mint a legérettebb férfinak a testvéreim között. Ha jól emlékszem, tizenegyéves voltam. Rám hagyta a ruháját, kalapját is és a gondjait. A nadrág a hónom aljáig ért, a gondok pedig a lábam ujjáig.

Annyira beleéltem magam az apám hazatérésének lehetőségébe, hogy még ajándékkal is kedveskedni akartam neki. Vásároltam egy sárga csont szipkát és öt pakli dohányt az állomáson, amikor vonatra ültem.

Anyámékkal nem tudattam hazatérési szándékomat. Másnap délben megérkeztem szülővárosomba. Nagy paradés nyár fogadott. A legtüzesebb nap ragyogott az ég kék arcán. Borostyánból és a májusfa virágából zöld lombokkal tarkított övet font a derekára. Az én fejemből erre úgy elrepültek a fekete bú utolsó varjúfiókái is, hogy szinte kikiáltottam a világnak.

Óriási öröm lesz itt! Együtt lesz a család a saját házában. S ha még a kemence se füstöl és a bolhák elvándoroltak tőlünk, akkor a mi házunkra ki lehet szegezni a táblát: Szegényekhez betévedt a boldogság, irigyek sárguljatok.

Nyargaltam a Sáne alá. A fellegvári oldalt nevezik így. Fel-lihegtem az öreg és züllött lépcsőuccán, ahol valamikor annyit rongtattam a nadrágomat a bűdös árkot szegélyező korláton lovalgolva. A levélben jelzett vízvezetékhez érkeztem. Azt írták, itt balra kell térni a sikátorba. Megszólítottam egy szenvedélyesen gombozó gyerek bandát és érdeklődtem náluk a házunk után.

— Azé a félkarú nénié?

— Igen.

— Az itt van a középdalton.

Nyargaltak ordítózva és egymást lökdösve a középdal felé, hogy útba igazítsanak. A sárga kősziklák aljába vezettek. Itt egy nagy sziklaomlás után, amikor vagy öt embert agyonnyomott a lavina 1918-ban, a város lebontatta a házakat. Ejnye — gondoltam lohadó kedvvel — ezek ide építettek volna. Eddig csak hajléktalan cigányok merészkedtek kibontani az elfalazott barlangokat és felütni tanyájukat. Valamikor régen szegény napszámos emberek vájták ezeket az odukat a homokos, apró csigákkal zsúfolt sziklába, Magam is egy ilyenben születtem fent a katonakert aljában. Itt is nőttem fel. Lábam előtt terült el az egész város a sötét vizű Somessel. Túlsó partján a Színkör kupolás épületével. Kurvák oldalának is nevezték ezt az oldalt. A hirhedt sáne oldalt a girhes szókére festett negyedosztályú örömlányokkal, akik nyáron papucsban a fülök mellé tűzött szekfűkkel vagy bazsarózsákkal, apró zsámolyokon ülnek a kapukban s cigarettázva, rozsdás hangon slágereket énekelnek.

Ide építkeztek ezek?

Kőtörmelékek közt csörtetett előttem a gyerekhad. A kisebbek mezítláb, egy szál ingben vagy kis fürdőtrikóban. Már azt hittem valamelyik kivájt barlanghoz lyukadunk ki, hiszen nem láttam itt egy házat se, csak romokat burjással, keserűlapúval benöve. A gyerekek egy ilyen romnál álltak meg. Meszelt vályog törmelék és sárga sziklakövek izzottak a napfényben.

— Ez volt a házuk — szólott egy nagyobbik fiú gombzacskóját zörgetve.

— Bolondság, ők márciusban építettek új házat — kiáltottam fel.

A fiú bölcs képet vágott.

— Hiába, most két hete lerontatta a város. Nemesak ezt, azokat is — mutatott rá vagy tíz ilyen kőhalomra.

A nap nem nekem ragyogott már. Az eget is másokért pucolták olyan tiszta kékre. Egy szó sem jött ki a számon.

— Nem akartak kimenni a házakból — magyarázta tovább a fiú. — Ezért aztán éjszaka jöttek a város emberei és beütötték a vaskók oldalát. A félkarú nénit még is verték, mert belekapaszkodott az ajtóba és visított, hogy inkább döntsék a fejére a házat, de mégse megy.

— Dehát miért csinálták ezt? — kérdeztem fulladó torokkal.

— Mert a várostól nem kértek engedélyt az építésre és a helyre. Ide sétautat akarnak csinálni.

Leültem egy kőre, a saját házunk romjára. Erre az édesanyám keserves nagy kudarcára. Sejtettem már mindent. Engem is unszolt már néhányszor, hogy ide építsünk. Azt hitte, a falak kikerülnek az oldalban szétmáló sziklakövekből. Vályogot lehet a földből gyúrni, a kőműves sógorunk meg felrakja. Csak a fedél és az ajtó, ablak kerülne pénzbe. Az én ellenkezésem miatt azonban nem került rá a sor. Távol tőlem úgy látszik felszabadult az én aggályoskodásom alól.

Sokáig elbámultam a Színkör palával fedett kupoláját és a Sétatér évszázados gesztenyefáit. Az ölembe vett csomagot sötét felbúsulásomban addig forgattam ide-oda, míg csak ki nem bomlott. Valami kihullott belőle s a körülöttem ácsorgó gyerekek készségesen kapkodtak utána. Egy pakli dohány volt az öt pakli közül, amit apámnak hoztam . . .

A nagyobbacska fiúk cigarettát kértek. Ezek a kölykök sem változnak, az én időmben is tízéves korunkban kezdtünk dohányozni. De rég is volt, nyolc éve. Öreges jóakarattal sodortam nekik. Szívességüket egyébbel úgy sem tudtam volna meghálálni. A szívem teli volt súllyal.

Nagy István

Gyermekeveimből

Azután ez a szomorú emlék is eltemetődött bennünk és eljött a tavasz. Szívet vidámító, friss zöldeléssel, tüdőt tágitó, langyos fuvalatokkal. Az életünk is vidámabb lett. A nyomorúságunk ugyan nem lett a tavasszal kisebb, de kiszabadultunk a hi deg szoba nyomasztó zártságából. Bátyám fölárta a kertet és anyám kezdett veteményezni. Ahogy nagy komolyan megvitatták, hogy melyik parcellába mit fognak vetni, önkéntelenül is közelebb kerültek egymáshoz és elfelejtették a téli keserűségeket .

Tavaszra Füleki bácsi is kiszabadult és hazajött. Sírva panaszkolta el az anyámnak, hogy nagyon megverték és úgy bántak vele, akár a kuttyával. Általában az anyámnak nagyon szerettek panaszkodni az emberek. Talán mert olyan becsületes képe volt. Ő, szegény, csak magába fojtotta a bánatát, sőt még a másokéval is súlyosbította a magáét.

Úgy beszéltük meg odahaza, hogy a húsvéti szünetben meglátogatom a bátyámat a tanyán és legalább két-három napig kintmaradok nála. Előre örültem ennek a látogatásnak, talán jobban, mint az urak, akik valahol a tengerparton szándékozták eltölteni a húsvéti ünnepeket.

Nagypénteken reggel indultam. Anyám már korán reggel fölkelt és mákostésztát főzött. A mi falunkban ez volt a vallásunk szerinti nagypénteki eledel. Ha valamelyik háznál nem tellett rá, összekéregették a hozzávalót, de annak lenni kellett.

Mikor megfőtt a tészta, anyám tett belőle egy papírzacskóba, hogy majd kiviszem a bátyámnak. Valószínű, hogy Mihály gazdájánál jobbat főznek: több mákkal és több cukorral, mégis küldött neki a saját főztéből, hogy ezzel is kimutassa szeretetét.

Én is jóllaktam tésztával és megindultam a tanyák felé. Természetesen csak úgy gyalogosan. Anyám megmagyarázta, hogy merre találok a tanyát és már rá is bízott az utak futására.

Gyönyörű tavaszi délelőtt volt. Bársonyos zölddel voltak elevenek a búzatáblák, szinte kedvem lett volna őket megsimogatni.

Amott a kukorica alá szántottak. Zsírosan borultak a fekete barázdák és a nedves földből sűrű gőz szállt fölfelé az erős tavaszi napsütésben, mint áldozati oltár füstje. Az újra ébredő élet szinte harsonázott a szertefutó földeken és semmi sem mutatta, hogy ez tulajdonképpen a halál ünnepe. A falu felől templomi harangok zúgása jött utánam, de ezekben a szélesen zengő hangokban is több volt az öröms ujjongás, mint a gyász szomorú áhitata.

Most minden örömről zengedezett nekem. Úgy éreztem, lépésről lépésre könnyebb lesz a testem. Mintha a vidáman sötét nap engem is fölszippantott volna cseppenként és a tavasz himnuszát énekelve beleolvadtam volna a messzi kékségbe.

Az út mellett sürgönypóznák álltak és zúgtak. Odaszaladtam mindenhez és rátapasztottam fülem a mohos fára, hogy kihallgassam a titkos üzeneteket. Azután belekiabáltam én is, mert azt hittem, hogy elviszi a hangomat:

— Tavasz van... Megyek a tanyára, a bátyámhoz...

Ebben a két mondatban benne volt minden örömöm és vágyakozásom.

Elhatároztam, hogy ha nagy leszek, én is elállok béresnek, akár a bátyám. Hiszen olyan szép lehet az élet itt, a tanyák között.

Dél felé érkeztem ki a tanyára. Bátyám gazdája elég szívélyesen fogadott. Mihály nem volt a tanyában, kint szántogatót a birtok tulsó végében. Mingyárt kimentem hozzá. Mikor meglátott, örömmel kiáltozott felém és a kalapját lengette.

— Hát te **hogyan** kerülsz ide, öcskös? — kérdezte, mikor odaérkeztem hozzá.

— Kijöttem.

— Gyalog?

— Gyalog.

Csakugyan, nem éreztem a lábamban még egy kis zsidbárást se. Szaporán lépkedtem az eke mellett és hallgattam a föl-

det hasító vas halk surrogását. A tarack gyökere pattanva szakadozott.

— Mi ujság otthon? -- kérdezte kis hallgatás után a bátyám. Feri dolgozik?

— A héten dolgozott.

— Hol?

— Falat tömtek a Gyökeres-pusztán. Ezt meg Mihály bátyámnak küldte az anyám, nyujtottam át neki a keresztülzsirosodott papírzaeskót a tésztával.

— Birod tartani az ekét, míg megeszem?

— Bírom — mondtam lelkendezve és már be is álltam a bázdába. Fogtam az eke szarvát és jól megnyujtottam a lépéseimet, ahogy a bátyámtól láttam.

— Veréb Jani bácsi meghalt — ujságoltam nek, hogy megajándékozom valamivel az okozott öröméért.

— Mi baja volt? — kérdezte a bátyám meglepetten.

— Fölakasztotta magát...

— Szegény Jani bácsi — mormogta Mihály, inkább magának.

Azután nem is igen beszélgettünk. Nem volt miről. Szántogattunk és nagyokat hallgattunk, csak néha figyelmeztetett, hogy az ekét kifelé vagy befelé tartsam.

Délben csakugyan mákostésztát kaptunk. Jobb volt, mint amit anyám főzött és cukor helyett méz volt rajta, jó vastagon.

— Van méhünk. Hat család — mondta a bátyám, mikor észrevettem a mézet.

Kint ebédeztünk az istállóban. A gazdáék bent a konyhában.

— Elég jó helyem van itt — mondta Mihály bátyám. — Csak a gazda nagyon szeret parancsolni. Dehát azért gazda, hogy parancsoljon.

Örültem, hogy úgy beszél velem, mint a felnőttekkel.

— Majd itt alszol velem az istállóban. Holnapután bemennek a gazdáék a faluba. Szólok nekik, hogy téged is vigyenek magukkal. Legalább nem kell gyalognod.

Ebéd után újra befogtuk a lovakat és kimentünk szántani.

Mikor napszállta felé az ekét eldöntve behúzatott az udvarra, a vidáman hancurozó kutya a lovak felé ugrott és megugatta őket. A lovak megbokrosodtak. Ágaskodni kezdtek és kitépték magukat a bátyám kezéből. Keresztültörték az udvar kerítését és vad rohanással hurcolták maguk után a csörömpölő ekét. Bátyám utánuk vetette magát, de a szántás derekán is alig bírta őket elcsípni. Az ekének letörött az egyik karja és a jobboldali ló erősen vérzett. Valószínűleg az áttört kerítés egyik deszkája hasíthatta föl az oldalát. A gazda karbafont kézzel nézte ezt az egész dolgot és mikor meglátta az ekével meg a lóval történt szerencsétlenséget, szidni kezdte a bátyámat:

— Hogy lehet valaki ilyen marha? Úgy fogtad őket, mintha nem lett volna még lóval dolgod.

— Nekem mondja, hogy marha — indulatoskodott Mihály. —

Inkább kösse meg máskor a kutyát, hogy ne ijesztgesse a lovakat.

— Fogd be a szád és ne felelelj. A lovakat meg gyorsan fogd ki. Száját be, lovakat ki.

Már csöndesebben beszélt, nevetni is próbált a saját szellemességén — de Mihály bátyám tovább durcáskodott. Nyilván előttem szégyelte magát.

— Fogja be az, aki mondja!

Remegve hallgattam a eivódásukat. Tudtam, hogy a bátyám nem hibás és csak a bosszúságát akarja kitölteni a gazda. De szerettem volna neki szólni, hogy hagyja csodába az egészséget. Hadd mondjon, amit akar.

— Tetves koldús — ordított most már a gazda. — Még szemtelenkedni mersz a kenyéradóddal?

— Maga szemtelenkedett velem. Azt hiszi, mert cselédje vagyok, most már mindent szabad?

A gazda fölkapta az eke mellől a lóhajtó ostort és végigvágott rajta, hogy nagyot csattant. Mihály bátyám odaugrott, hogy kicsavarja a kezéből az ostort, de az csak hátrált és tovább ütötte, ahol érte. Az arcán egy csapástól kiserkedt a vér. Futni kezdett a verés elől. A gazda utána és ütötte, míg érte.

Ki se fogta a lovakat, csak szaladt az istállóba, összeszedte a holmijait és engem kézenfogott.

— Visszahozatlak a csendőrökkel — kiabált utánunk a gazda.

— Csak az kell magának! Tudom, istenem felgyújtom a tanyáját . . .!

A hirtelen lepergett, borzasztó csettől egész bódultan lépkedtem a bátyám mellett. Utat nem is kerestünk: szántáson, vetésen keresztülváltunk. Sötét volt az este, csak a csillagok hunyorgattak fönt, mint apró mécesek.

— Most mi lesz? — szólaltam meg végre szepegeve.

— Mi lenne? — felelt a bátyám könnyedén. — Csinálom tovább, amit abbahagytam.

A hangján azért éreztem, hogy remeg és nem olyan bizakodó, mint az elkiáltott szavak. Nem akart előttem gyengének mutatkozni.

— Pedig milyen szép volt ez a nap — mondtam még sóhajtva.

Bátyám megállt és kiterjesztett karral mutatott szét a sötét-ségben, akár a pap, mikor áldást oszt és a hangja is nagyon komoly volt:

— Szép lenne itt az élet, ha nem mások barmai volnánk, ha a magunk földjébe akaszthatnánk az ekét . . . Addig kutyáké itt a sorsunk és a bérünk mellé szidást és verést is kapunk eleget. Most engem is megvert a gazda, de egyszer majd erős leszek és visszaütök . . .

Lépteink halkán dobbantak a frissen szántott földeken és az utolsó mondat bizakodásától mintha szomorúságunk is széjjelfoszlott volna, mint pirkadatban az éji sötétség. Hogy egyszer majd erősek leszünk . . .

(Vége)

Darvas József.

Bácska Topolán

Ilyenkor, eső után, csak úgy ragad a jóltermő bácskai föld. Alig megyünk tíz lépést, máris le kell ráznunk a talpunkra ragadt sarat, mert olyan nehéz lesz a cipőnk, mintha ólomgolyókat akasztgattak volna rá. Csendes, néptelen uccákon megyünk. A falu vásárnap délután pihen. Készül, erőt gyűjt a nagy munkára, az aratásra.

Ez is, mint a legtöbb bácskai település, jobbágyeredetű. Ma is kevés olyan lakosa van a községnek, aki nem volna paraszti sorból való. A néhány nagy- (már az itteni viszonylatokban nagy) és közép-birtok irányítja a község gazdasági életét. És a politikait. Ahogy végighaladunk a házak során, erről beszélnek a sárkunyhók is. Ez itt a szegényfertály. Akad ugyan itt is egy-egy jómódú gazdára valló porta, de ezek még kirívóbbá teszik az ellentétet.

Arrafelé tartunk, ahol a község az idén ingyen házhelyeket osztott a falu szegényei között. Útközben kísérőinket faggatjuk. Mit tudnak erről az akcióról? Az egyik, — fiatal, családos ember, — szeretett volna házhelyet kapni. Majd csak felépítette volna a házat, ha másképp nem, hát adósságra. Nem kapott. De nem is bánja, hogy nem került ebbe a csoportba.

— Nem háznak való hely ez. Különben majd meglátják.

Közben a szó a részben már megkezdett aratásra terelődik.

— Kevés olyan ember van a faluban, akinek ne lenne része — mondja az eddig hallgatagon mellettünk bandukoló fiatal munkás. — Az idén mégis kevesebb a kereseti lehetőség. Az idej terems sem rosszabb a tavalyinál és mégis . . .

Családos ember. Felesége és féléves fiaeskája van. Ő maga zugiparos. Feleségét is kiviszi az aratásba. No nem azért, hogy agyonkeresse magát. Nem.

— Ki vigyáz a gyerekre addig?

— Anyósom, aki magával is majdnem tehetetlen. Őt is el kell tartanom.

— Na és mennyi a fizetés így, aratáskor?

— Az árpát már levágták. Két napig dolgoztam, aztán ott hagytam a helyemet. Maguk a gazdák úzik el az embert. Az enyim is azzal fogadott fel bennünket, hogy egy mázsát ad lánccostól és kosztot. De a kosztot csak ezért mondják, hogy kevesebbet fizessenek. Savanyú levesen, hagymán, kenyéren nyúzzák az embert. Ilyen nehéz munkát nem lehet silány kosztot végezni. Eljöttünk. Csak egy kaszása maradt. Az csak a vállat vonogatta, de nem szólt. Neki is megmondtam: gyere velünk, hagyj ott a disznót, lesz még kenyered, ha nem neki dolgozol is. De hiába. Vannak ilyenek . . .

Eleinte lassan, akadozva beszélt, de csakhamar tűzbe jött. Élénk kézmozdulatokkal segítette át magát a zökkenőn.

— Magyar gazdánál történt ez?

— Magyaránál.

Szótlatlanul mentünk az egyre lejtősödő úton. Miért van az, hogy az egymásrautaltság parancsát mindig csak a legalsóbbak-

kal akarják megértetni? Azokkal, akik akárhányszor ennek jószívvel engedelmeskedni akarnak, rosszindulattal, gonoszsággal találkoznak? Hol van itt a magyar egység? Mikor ismerik fel a másik oldalon is a kisebbségi érdekközösség kényszerítő valóságát?

Teknőalakú uccarészen haladunk át. A tegnapi felhőszakadás folyammá alakította ezt az uccát. Az egyik oldalon az egykori kórház épülete áll magas dombon, hatalmas kerttel övezve. Ez az épület talán évek óta nem látott beteget. Pénz sincs a kitarásra. A másik oldalon a házak völgynek szaladnak és a rájuk zúduló víztömeg folytán állandóan nedvesek. Egész a tűzfalig. Itt is emberek laknak. A falakból kipárolgó betegség tavasszal és ősszel kíméletlenül szedi áldozatait.

Itt már látszik a kiszélesedő uccavégen elterülő lapály. Apró, piroscserepű viskók. A falak mellett keskeny árkok húzódnak. Nem győzik elnyelni a rengeteg vizet, ami az odébb fekvő házak alól lefolyik. Itt-ott kiönt az árok és a pocsolyákban mezítlábas gyerekek tapossák a sarat.

Az új telepen vagyunk. Ezek itt az ingyen osztott házhelyek és a rajtuk épülő új házak. Óvatosan közeledünk a csúszós sárgaföldön, hogy jobban szemügyre vehessük őket.

A sárga, vagy fekete földből vert falak méter magasságig vízesek. Rossz nézni ezeket a falakat. Várja az ember, hogy melyik pillanatban rognak össze. Pedig néhány héten belül mindegyikbe egy-egy család költözködik.

— Néhány héten belül? Hát nem hagyják pár hónapig száradni? — kérdezzük csodálkozva.

— Kevés a lakás a községben. A magunkfajta ember örül, hogyha a sajátjába költözhét. — Igyekszik megértetni velünk az aratásból most hazajött. — Nem fizet házbért, nem lesz útban senkinek.

Elhallgat. Elgondolkozva néz az épülő házak felé. Mintha újabb érveket keresne az új lakók számára, hogy ilyen gyorsan behurcolkodnak. Aztán csak legyint. Minek itt annyi beszéd?

— Nézzék meg az embereket. Ott már laknak is. — Egy féligkész házra mutat.

Lehetetlen a sáron keresztül odajutnunk. Itt csak mezítláb közlekedhet az ember. Másutt kell kezdenünk. Az egyik tető alatt levő házból kopácsolás hallatszik. Ez az épület a többinél valamivel magasabb helyen lapul a sárban. Így is csak padlódeszka és néhány téglá segítségével juthatunk közelebb hozzá. Az ablakokat még nem vájták ki, csak egy lyuk van az ajtó helyén. Ez is olyan kicsi, hogy négykézláb kell bemásznunk rajta. Bent hasonlóképen jutunk a második helyiségbe. Az egész ház ebből a két helyiségből áll. Szoba, konyha.

A stukatúrt rakják fel. Léceznek. Két férfi meg egy asszony. Köszönünk. Az új tulajdonos lejön a létrán, kérges tenyerét nyújtja felénk. Szorításából érezni, hogy nem vagyunk kellemetlen vendégek.

— Jó munkát — kezdjük a szót.

— Hát ha mindjárt vasárnap is van, a szegénynek dolgozni

muszáj. Akkor dolgozok a magamén, amikor birok. Más munka is van, mert pénz az mindig kell.

— Mikorra számítanak elkészülni vele?

— Legkésőbb két hónapon belül ideköltözöm. De lehet, hogy előbb. Attól függ, hogy kilakoltat-e a mostani lakás-adóm. — Mindjárt tanácsot is kér tőlünk az ő esetére. Kilakoltathatja-e a házigazda akkor, ha a házbért előre kifizette és még nem járt le az idő. A gazda se a pénzt nem akarja visszaadni, se a lakásbau nem tűri tovább őket. Már pörre ment a dolog. A jegyző is őt marasztalta el az ügyben. Úgy látszik, mindenki a szegényebb ellen tör.

— Nehéz a községben lakást kapni. Akinek van kiadó lakása, az nagyon válogatós. Mindjárt megkérdi: van-e család. Ha van, akkor „nem kiadó“. Így aztán inkább a magam portáján élek. Sokat dolgoztam. Amióta csak mozdulni birok . . . De mindent fölélünk. A háztartás sokat megeszik. Aztán a betegség . . . Sokszor szegyélnünk kell, hogy családosak vagyunk . . . Az idén aztán én sem maradtam ki a házhelyosztásból.

— Ingyen kapják a telket?

— A telket ingyen kaptuk, de a költségek, iratás, kérvény, mérnöki díj, meg miegymás kitesznek 162.50 dinárt. Ezt készpénzben kellett kifizetnem.

— Mekkora területen fekszik ez a ház?

— A parcella egy kvadrát és 14 négyszögöl. Ez valamivel több, mint fél kapa.

— És honnan van pénzük a ház felépítésére?

— Adósságra építünk. Anyagot hozzá a fakereskedő hitelez. Jótállás mellett. Aki nem kap kezeszt, az építeni sem tud. Ha pedig az év végéig nem épít, a telket visszaveszi a község. Így aztán mindenki iparkodik, hogy mielőbb készen legyen. A falverésnél egymásnak segítettünk. De most, hogy már tető alatt van, mindenki a magáét csinálja. Úgy, ahogy ráér. Most már itt az aratás. A kenyérrelvót is meg kell keresni, törleszteni is kell, meg ezt is végezni . . .

Nagy lélegzetet vesz, szinte sóhajtásnak is beillik. Kipirultan néz ránk, hogy a végére ért. A felesége veszi át a szót.

— Bizony, már háromezer dinárba van, de kell még hozzá vagy négy-ötezer dinár, míg lakható lesz. Én is segítek, amit birok. A sógorom, az uram testvére, átjött segíteni egy-két órára, de ha elmegy, ketten maradunk hozzá. Ő is munkára megy — a sógorra mutat — még ma el kell indulnia, mert messze van a föld, ahol aratnak.

Hét-nyolc évesnek látszó, szőke fiúcska jön be. Apjához simulva ránkmosolyog. A gyerekszemek mintha dicsekedve mondanák: „Ez az én apám“. Büszke rá. Az ő apja házat épít. Neki, meg anyjának.

Búcsúzkodunk.

— Fél év múlva, ha erre járnak, jöjjenek be hozzánk. Akkor már rendben leszünk — szól utánunk az asszony.

Alig érünk ki a nyíláson, újra zuhog a kalapács, keményen,

harcosan. Harcos, kemény élet a magyar falusi munkás élete. Harc a kenyérért, a gyerekért, a házért, mindenért. Hogy lehessen itt összefogásról beszélni, mikor azok, akikkel össze kellene fognia, a kenyeret akarják tőle elvenni, mit maszlagoljunk az egyke ellen, mikor a gyerek miatt nem adnak neki lakást? Mit mondjunk akkor, mikor szociálpolitikai intézkedéssel, amiért hálnak kell lennie — a falu szennyesatornájába kényszerítik, s mesterséges melegágyait építtetik ki vele a tüdőbajnak és más nyavalyáknak?

A kalapácsütések zaja még sokáig elkísér bennünket. Valami konok dac érzik ki belőle és biztatás is. Mintha csak tépelődő kérdéseinkre válaszolna. Nem. Nem hagyjuk magunkat, a kenyerünket, a gyereket, az asszonyt.

Sántha Péter

A Szabadsághoz!

*Szép szabadság! óh sehol sincs
E világon oly becses kincs,
Mely tenálad nagyobb volna,
Vagy tégedet kipótolna.
Te könnyíted terheinket;
Ha bú rájja szíveinket,
Biztatsz minket.*

*Az oly madár igen ritka,
Melynek kedves a kalitka:
Bár arannyal van befedve,
Mégsem telik benne kedve.
Bár meg ne kelljen szűkülni,
Mégis mindég fog készülni
Kirepülni.*

*Mit ér, mit ér a rabságban
Kínlódni sok gazdaságban?
Mit ér minden, ha kötelel
Békós lábadon viseled?
Ha a kínos szolgábot vér,
S a rang mit ér?*

*Minden vágy a szabadságra,
Kevés a pénzre s országra;
Több vágy szabadon vitépni,
Mint pénz közt gazdán rab lenni;
Kivált egy bölcs elme mindég,
Egy poéta tüzesség,
Csak ettől ég!*

Csabai Vitéz Mihály (1773—1805)

Aratás

Ehhez az aratás és újra itt fekszenek előttünk Vojvodina különböző falvaiiak jelentései a munkáról, a bérről és a kenyér-horcról. A mag, amit learattak és kicsépeltek, már megindult szokásos útjára. A magtárak megteltek. Hatalmas slegpek úsznak le a folyókon, megrakott vonatok szállítják földünk terraését, iz-zadságos munka gyümölcsét messzi, ismeretlen világpiacok felé. Milliék és milliók escerlnek hamarosan ismét gazdát, hatalmas tétékben indulhat meg megint a tózsdejáték és itthon, a piacról épp most hazafelé bandukoló kisparaszt, vagy munkás elszoruló szívvel számolgatja újra és újra a buzájáért kapott pénzt. Mit vegyen először? Melyik lyukat tömje be hamarabb? És hamarosan rájön arra, amire tavaly is rájött és tavaly előtt is és még sok-sok aratásnál rá fog jönni, hogy az embermilliók főtáplálé-kának verejtékes megmunkálása fejében nem keresett annyit, amennyi a jövő aratásig biztosíthatná kenyereit.

★

Kezdjük a sort Scutával. A sentai kerület talán legmagya-rabb része Vojvodinának. Innen indult ki a gazdakör részéről kezdeményezett magyar testvéri összefogást hirdető mozgalom, melynek az ideai aratáson kellett volna igazán megvalósulnia. An-nakidején bővebben foglalkoztunk ezzel a kérdéssel (lásd HÍD 1939. 6. szám) és amennyire az — ottani munkatársaink segítségé-vel — lehetséges volt, rámutattunk a gazda és munkás összefogá-sáról fecsegők, különösen pedig A Nép, igazi szándékaira és az egész összefogás-mesterkedés valódi hátterére. Most mindezt csak a valóságból vett gyakorlati példával kell alátámasztanunk.

Mit tartottak be a sentai magyar nagygazdák az általuk fel-ajánlott aratási munkabér-tervezetből?

A munkabér-tervezet szerint az arató a termés tíz százalékát kapta volna kommencióval, vagy koszttal. És mit fizettek a la-pok által agyba-főbe dicsért földbirtokosok? Fizettek 11-ed részt koszttal. Ez fejenként 80.— dinár veszteséget jelent a munkások-nak. Egy 100 láncos gazdának ezek szerint a nyeresége csak az aratórészen 1600—2000 dinár. Ezt a nyereséget növeli azután a megígért és meg nem adott kommenciós rész, a munkásokkal dol-goztatott 1—2 napi robotmunka stb. Így árulják el és teszik lehe-tetlenné ök, az általuk fennen hirdetett testvéri összefogást.

Ezzel kapcsolatban ki kell térnünk arra is, hogy A Nép nem elégedett meg a sentai gazdakör kezdeményezésének agyondicsé-résével, hanem 1939. július 8.-i számában megjelent „Fogjon ösz-sze mezőgazdasági népünk” című cikkében még ennél is továb-b megy. Ebben a cikkben olvashatjuk:

„Össze kell fognia a munkásnak és munkadónak is. Helytelen és lelkiismeretlen munkát végeznek azok, akik a mezőgazdasági munkavállalót és munkaadót egymás ellen uszítják . . . Ne felejtse el a munkavállaló, a munkás, hogy hiába van magas napszambér akkor, ha az ipari cikkek ára még magasabb (tehát még magasabb napszambér mellett

is kevesebbet vehet napi keresetéből). Higgyék el, hogy a megterhelt mezőgazdasági munkaadónak sokszor egészen súlyos terhet jelent a munkabér . . . Munkabérét (a munkás) ne csak a munkaadó rovására emelje, hanem a nagyiparoséra is, mert az alacsony munkabérért az is felelős.“

Ez aztán meglepő. A Nép — úgy látszik — új módját fedezte fel az osztályharcnak. Mert ez is osztályharc, csak egy kicsit nyakatekert.

A sentai Kasziba János ezentúl ne Tóth Miklóstól követeljen jobb munkabért, hanem Tivar, Bata, esetleg a neki petroleumot eladó amerikai Standard Oil Co, vagy az angol cérnagyárosok, akik cérnával látják el, vagy hiányzó nadrággombját pótoló német acélgomb-gyárak ellen harcoljon az emberségesebb megélhetésért.

Vojvodina tisztára mezőgazdasági jellegű országrész. A földbirtokos közel van, a nagyiparos messze. Ha fordítva állana a helyzet A Nép bizonyosan azt hirdetné a munkásoknak, hogy a földbirtokos az oka minden rossznak, de soha sem azt, hogy mind a kettő. Egészen világos, hogy miért védelmezi a földbirtokosok érdekeit a földmunkásoktól igen messze eső nagyiparra túlva minden felelősséget. Tudja azt, hogy a nagyiparral szemben a mezők dolgozó népe a jelen körülmények között úgy sem támaszthat semmiféle követelést. Az ilyen összefogás hangoztatása veszedelmesen hasonlít az egy érdek, egy nép, egy párt, egy vezér elvet hirdető demagógiára. Az bizonyos, hogy ha ez sikerülne, A Nép és gárdája jelentős hasznot húzna belőle. Egy kis vállve-regetésért, egypár voksért érdemes volna sokezer ninestelen munkással megértetni azt, hogy az aratást esetleg csak csészáról szemléltető földbirtokossal a „nemzet közösségén belül közös mezőgazdasági érdekük“ is van.

De nézzük a népi összefogást a valóságban, más helyen is. Az aratási viszonyok máshol sem voltak kedvezőbbek. Kivételt egyedül Ada képez. Itt az aratás géprésszel tizedén történt, koszttal. Átaljában 120—150 kilógrammig adtak, de egyes helyeken 200—250 kg-ot is. „A robot minden évben csökken a folytonos bérharcok miatt — írják — de azért az idén is volt pár napi munka, vagy szénakaszálás. néhol a gyűjtése és behordása is. A cséplést a városi munkások a városban 4.½ százalékért, a tanyákon koszttal 3.¼ százalékért végezték. A tanyai munkások, akik a városiakra nem akartak hallgatni, a tanyán koszttal 2½-ért, később 2.¼ százalékért, meg ahogy a gépészek akarták.“ Adán nagyobb szabású mozgalom is volt. A cséplésnél 200—250 munkás sztrájkolt fél napot. Összetartásukon a munkaadók egysége megért s elfogadták a paritásos bizottság által megállapított árszabályt és ezt kollektív szerződésben le is rögzítették. Ez talán az egyetlen szerződés, amit az idén Vojvodinában kötöttek. A beérkezett jelentések szerint sehol másutt írásbeli megállapodást nem kötöttek. Ennek legfőbb oka az, hogy a szerződés megkötése 200.—dinarba kerül, amit a munkások nehezen nélkülöznek silány munkabéreik mellett.

Srbobranban csak átaljában arattak. 120—180 kg.-ot kaptak lánconként, koszt nélkül. Részre nem arattak. Robot sok helyen volt, hordásból, vagy muhar-kaszálásból állt. A cséplésnél 2.¼—3 százalékot fizettek, kosztot nem adtak. Néhány gépnél a munkások otthagyták a munkát, mert a jégvert búza mellett nem kereshettek volna semmit sem.

Teleskán az aratásért tizenegyed részt fizettek. A robot hordásból állt. Cséplésnél a kereset 3% koszt nélkül, de még ezt is mozgalommal vívhatták csak ki. A községben dolgozó hat gép közül ötnél volt bérmozgalom. A telecskai munkásoknak helyben csak 40 százaléka tudott elhelyezkedni. A többi más községekben, vagy járásokban talált munkát. A vidéken dolgozók jobban kerestek. Keresetük 750—1100 kg volt nyolc napos arató idő mellett, de ehhez még 5 napi robotot is szolgáltatottak. A cséplést ezek a munkások 2.60%-ért végezték.

Bezdanban szintén tizenegyedén arattak koszt nélkül. A cséplést 3%-ért végezték.

Sajánban holdanként 5 dinárt, 4 kg lisztet, ¼ kg szalonnát és a 11-ik keresztet kapták az aratásért. A robot hordásból állt. A cséplést koszt nélkül 4 százalékkért végezték. Itt csak részleges mozgalmak voltak.

Gornja Muzsla földmunkásai 80—85 kg.-ot kaptak holdanként az aratásban. A cséplést 4%-ért végezték és ezen felül 1.— dinárt kaptak métermázsánként koszt helyett.

Baranyában, a batinai járásban 60 kg.-ot fizettek lánconként az aratásért. 70—80 kg-t a dőlt búzáért. Ez a dárдай járásban 120—140 kg között váltakozott holdanként (itt ugyanis holdban számolnak). Ebben a járásban 25—30%-al jobb volt a kereslet, mint tavaly. Ez annak tudható be, hogy a szél által megdőlt búzát nem birták gépekkel learatni és az emberi munkaerőre nagy szükség volt, amit a munkások ki is használtak. A cséplést általában 2.¼ százalékkért végezték egész Baranyában.

Itt Vojvodina egyes részeiről közöltünk csak jelentéseket, a többi falvakon hasonló viszonyok között dolgoznak. Adát, habár közel esik Sentához csak azért vettük külön, mert ott a munkásság egységesebb magatartásával kivételes munkaviszonyokat teremtett meg.

★

A fentieket összegezve a földmunkásság keresete a következőképen alakul

Sentán egy kaszára 5—6 lánc jutott. Az átlag termés 14 métermázsa, a 6 láncon 84 méter termett. Ennek 11-ed része 762 kg. Mivel az arató maga fizeti marokverőjét, aki félrészt kap, keresete 5 mázsa. Ez pénzben 750.— dinár. A cséplésnél egy ember, ha 20 napot dolgozott, 10—11 métermázsát keresett. Pénzbeli értéke 1500—1650.— dinár. Egy munkás összkeresete tehát 28 napi munka után mintegy 2.400.— dinár. Ha tekintetbe vesszük hogy az aratásban és cséplésnél napi 15—16 órát dolgoznak, óránként csak 5.30 dinár jut. A cséplésnél azonban az aratómunkásoknak csak egy része dolgozhatott és így az átlagos földmunkás kereset ennél 30—40%-al kevesebb.

Adán a kereseti lehetőségek valamivel jobbak voltak. Az aratásnál $5\frac{1}{2}$ – $6\frac{1}{2}$ métermázsa, a cséplésnél $12\frac{1}{2}$ métermázsa jutott egyre, ami pénzben kb. 300.— dinár többletet jelent, a sentaiakkal szemben.

Srbobranban az aratásnál egy arató keresete 460 kg, a cséplésnél 12 métermázsa. Telecskán a jövedelem az aratásnál 3–5, a cséplésnél 6–8 métermázsa. Bezdánban hasonló a helyzet. Gornja Muzslán az aratásnál 330 kg-ot, a cséplésnél 6–8 métermázst keresett egy ember. Baranyában a kereset 20–30%al volt gyengébb, mint Sentán.

Ha kiindulási pontnak a sentai kerület aratási eredményeit vesszük és ehhez hasonlítjuk a többi kerületekét, akkor egy munkás keresete átlagban 1500–1700 — dinár között mozog. Ehhez hozzájárul még két napi robot munka, amit a jövedelem értékét 100–140 dinárral csökkenti.

Szakács Gábor

A keselyű és a sólyom

A keselyű odatelepszik a sólyom fészkére és azt mondja:

— Jogomnál fogva felhívlak, hallgass meg engem!

— Mit akarsz? — kérdi a sólyom.

— Megölni téged és felfalni húsodat.

— Miért akarod vesztemet?

— Az én fészkeim túlságosan szűk nekem, — válaszol a keselyű, — és szükségem van a tiedre, hogy elhelyezzem fiókáimat. Azonkívül a te ittléted lehetetlenné teszi keselyűpolitikámat. Továbbá te más nyelven beszélsz, mint én, és általában nem szeretsz engem.

— Én azon a nyelven beszélek, amelyet Isten adott nekem, — válaszolt a sólyom. — És ami az érzelmeimet illeti, nem mondanád meg, miért szeresselek?

— Ez nem tartozik a dologra. Csak azt tudom, hogy jogom van megölni és felfalni azokat, akik nem szeretnek engem.

— És ha szeretnélek, akkor nem ölnél meg?

— Ha szeretnél, önként átengednéd nekem a fészkeidet és ellenmondás nélkül beleegyeznél abba, hogy felfaljalak, hogy meghízzak és súlyban gyarapodjak.

— Eszerint nincs mód számomra, hogy elkerüljem vesztemet?

— Öszintén szólva, nincs, — válaszolt a keselyű. — De ha feláldozod magadat értem, ez nagy megtiszteltetés volna neked.

A sólyom egy pillanatig elgondolkozott és aztán így szólt:

— Jőjjön, aminek jönnie kell; de mégis mondd meg, drága barátom, ki tanított erre a gondolkozásmódra?

— Hát nem tudod, te tökfilkó, — válaszolt a keselyű, — hogy két évig a berlini állatkertben nevelkedtem?

— Óh, ha így van, — válaszolt a sólyom, — akkor értem, hogy csak Istentől és saját csőröm élességétől várhatok segítséget.

Sienkiewicz Henrik (1902)

Az eperfa

Zmaj Jovan Jovanovics

Tiéd a ház előtt az eperfa,
esendő, szenvedő paraszt,
forró aranyforrást izzadó,
te sok-sok herét hizlaló,
éhes paraszt, te meztelen,
komor nyomorgó, esztelen:
tiéd a ház előtt az eperfa.

Tiédnek mondják az eperfát
és a sok édes gyermeki száját,
tavaly még nékik ráztad az ágat
és zuhogott a boldog epereső.
És hosszú hónapokon keresztül
maszatos volt a szája a fiadnak
az epertől.

Nem gyümölcsként, óh nem ezer':
kevés eper egy darab kenyér
ebéd volt és vacsora volt.

De olvasom ma az éhes arcod,
te elvesztettél megint egy harcot
és megint hernyók másztak a fára,
csúf hernyók másztak minden faágra
és lelegelték az utolsó levélig, —
tisztá üzlet ez, végig-végig . . .

Egy szót sem szólhatsz, te, parasztom,
szavad ugyan meddig is ér el?
Az úrihölgyeknek kombiné kell,
és selyeming kell az uraknak.
A herék lelegelték végig a fadat
leettek minden levelet . . .
S most nap égeti el a kenyere::
a gyümölcskenyeret.

A kisfiad fölnezz a tépett fára,
a kisfiad fölnezz, mert nagyon éhes
és nem maszatos már a szájaszéle,
és a kisfiad ajka már nem édes.

Óh, hogy szállnak belőled a gyűlöletek,
és, hogy zubognak szivedből a bánatok.
Én hallgatok csendesen, én veled érzek,
s rólam úgy mondják, demagóg vagyok...

Gál László fordítása

Világbéke

1.

A hatalmas ezüstsziwar méltóságteljesen hasította a levegőt. A kikötőben a tömeg extázisban ünnepelte a levegő királyát. Voltak, akik sapkájukat hajigálták az ég felé, míg számosan az életüket is szívesen odaadták volna, ha a büszke légióriás magával vitte volna őket. A léghajóban lévőek sápadtan lóbálták zsebkenőiket. És nem akadt senki, akinek az agyában megfordult volna, hogy ezért az égi kiruccanásért talán még nagy zsoldot kell fizetnie a világnak.

2.

A légiexpressz büszkén hasította az eget. A motorok egyenletesen és tisztán zúgták az emberi erő és előretörés dolyfős himnuszát. Az ég eddigi urai — a madarak riadtan menekültek tova. Hatalmas tempóban nyelte a gép a mérőfeldeket. Mint egy kilőtt, ezüstös fényben megfürdetett nyilvessző suhant az ámuló felhők között. „Világbékének“ keresztelték el. Világkörüli útra indult, hogy az embereknek a szeretetet, a békét hirdesse.

3.

Harvey James, a léghajó kapitánya a körülfutó járda korlátjánál állott és nyugodtan tekintett le a földre, ahol millió és millió ember él és tépi-marja egymást. Mosolygott. Rövidesen már béke lesz. A hajóban a világ bölcei foglalnak helyet, akik békéről és annak áldásairól szólnak a világhoz.

— Gondolja — szolt oda a mellette köhécselő kopasz, jólöltözött úrnak, hogy két év múlva még beszélnek az emberek a háború lehetőségéről?

— Nem hinném — mondotta az határozottan és gondosan megtörölte selyemkeszkenőjével a bódító sugarakat lövelő nyári naptól gyöngyöző homlokát.

— Minden okunk megvan reá, hogy bizakodjunk, hiszen a tömeg a kikötőben valósággal megváltó gyanánt üdvözölt bennünket, a világbéke keresőit, a világbéke utasait . . .

Mindketten elhalgattak. Csak a mótórok egyhangu kattogása hallatszott. Világbéke, világbéke... harsogták.

Ugyanekkor lent a földön a fegyversörgés és az egymásnak hadatüzenni készülő fegyvergyárosok és iparmagnások titkos morsekattogása a háborút és vést hirdette.

4.

A léghajó belsejében elhelyezett hálófülkék egyikében minduntalan összerezvenve, hivatlan vendég belépésétől tartva dolgozott Thomas Wagner.

— Mit csináljak? Mit csináljak? Kérek sürgős intézkedést. Honoluluba tartanak. Le akarják beszélni a bennszülötteket az Anglia elleni háborúról. A honolului fegyverrendelés veszélyben! Mindent stornirozzanak. A német posztó és szaharingyáro-

sokat értesíteni. Munkásokat nem fizetni! Indoklás: nincsen háború, nincsen pénz. A hollandi bankok a már elküldeni szándékolt háborút finanszírozó pénzt ne küldjék az ügynököknek! A jutalékkal is várni kell.

Thomas Wagner igazgató úr a rádiózással elkészült. Megkönnyebbülve felsóhajtott. Veszélyes játék volt. Könnyen rájöhettek volna. Szerencsére nem is sejtik, hogy a hajón kém is van. Nevetett, felesapta monokliját és mint, aki valóban megérdekelte a vacsorát az étkezőbe sietett. A pincér homárt szolgáltat fel. Ez tudniillik a kedvenc eledele volt.

5.

Honoluluiban hivatalos küldöttség fogadta a Világbékét és annak utasait. A hivatalos küldöttség félszázad katonából és másfélucatnyi gépfegyverből állott. A gyárosok nem tétlenkedtek. A honolulu kormány elfogató parancsot adott ki az állam érdekeit sértető idegenek ellen.

6.

Természetesen halálra ítélték őket. Már a monoklis Thomas Wagnert kivéve. Az ítéletben kimondták azt is, hogy a város főterén déli tizenkét órakor lesz a kivégzés. Pont déli tizenkét órakor a békét és megváltást hirdető harangzúgásor sortűz dördült el és ez kivégezte a Világbékét.

A kivégzést néző tömeg az ítéletet végrehajtó katonákat mámorosan csókolgatta és mint megmentőit ünnepelte. Húsz éves fickó, akinek ez volt az első nyilvános szereplése, lakkipős lábával belerúgott Harwey James vértől párolgó testébe. A hulla tétlenül tűrte megszenteltetését, mire a suhanc vérszemet kapva köpdösni kezdte. A tömeg röhögve nézte és tapsolt hozzá...

A kormány elhatározta:

A Világbéke harcileghajó lesz és Pusztító Zivatarra kereszteljük.

7.

A föld minduntalan meg-megremegett. Másodpercenként csaptak le a gránátok és vágták agyon a földbe vajt katonákat. Agyvelődarábak és égett huscafatok szemétdombja möhön itta magába a szerteszt folyó embervért. A világ térképe máról holnapra megváltozott. Amerika pompás bombái félóra alatt elpusztították a földszínéről a világvárosokat. Új városok is alakultak. Korházvárosok, ahol a leszakított kezű és lábú hősöket ápták. A gyárak is terjeszkedtek. Egész városok voltak, ahol hadiszereket gyártottak. A gyárakban a robbanó anyagokat és gyilkos fegyvereiket asszonyok készítették. Ezzel gyilkolták azután le gyermekeik apját. A gyerekek, akiket a repülőgépek bombái életben hagytak hűsevést játszottak és pompásan utánozták a valóban egymást faló felnötteket. A háború harmadik esztendejében a föld egy nagy döghalom volt. Már csak bénák és vakok hadakoztak egymással.

Az előkelő étteremben, ahol a gyárosok és a háborútkészítő politikusok ültek, vígan szólt a jazz. Thomas Wagner vacsorázott. Előétel után volt. A frakkos pincér éppen a frissen sült húst tette elé. A monoklis gentleman késsel és villával enni készült, amikor hirtelen elsápadt. Rosszul lett. A peccsenye nem volt jól kisütve. Véres volt. Thomas Wagner szédülni kezdett:

Nem birta a vért látni..

Ifj. Kubán Endre

Uj munkahelyen

1838 augusztus havában érkeztem Mariborba. Pár napi kó-dorgás után állást kaptam egy új szövőgyárban. Mint az újonan alakult gyárakban többnyire, úgy itt is rosszak voltak a munkaviszonyok. A munkaidő a rendes nyolc óra helyett tíz órát tett ki, de még a tíz órai munkaidő mellett sem tudtuk azt az összeget megkeresni, mint amit más gyárak munkásai nyolc órai munkaidő mellett keresnek. A munka-folyamat is nehezebb volt, mint más hasonló szövőgyárban. A régi, fából készült szövőszé-keket mehanizálták ugyan, de áram helyett emberi erővel hajtották, így ez sokkalta nagyobb erő kifejtést igényelt a munkában. A tízóra munkaidő végeztével minden tagunk fájt s ha a fizetésünkre gondoltunk, megcsappant a kedvünk.

A műhely-rendeletet fali táblán tudatták velünk. Egy pár rendelet például így szólt: „A cég vezetősége szigorúan megtiltja, hogy az alkalmazottak bármilyen módon befödják fejüket munka közben. Ha valaki az előírást áthágja, szigorúan megbüntetik.“ Ez az intézkedés érthetetlen volt előttünk. Egyáltalán nem tudtuk kiokoskodni, hogy mi haszna lehet a vállalatnak ebből a rendeletből. Talán újabb büntetési oknak eszelték ki. Egészségünkre veszélyes volt ez az intézkedés, mert a vegyszerekkel átitatott fonál pöszlénye, pora fejünkre rakódott és több esetben bőrbetegséget okozott. Így például minden fizetésnél levontak egy dinárt a gyár takarítására címén. Ez havonta 90.— dinárt tett ki. (Fizetés 14 naponként volt.) A takarítóknak csak harminc dinárt kapott havonta. Így még a takarítás is hatvan dinárt keresett a munkaadónk. A késésért, kimaradásért, áruhízáért, stb. levont büntetések is különleges haszonhoz, eléggé tekintélyes pénzösszeghez juttatták munkaadóinkat. Helyzetünk mindinkább rosszabbodott.

Az év vége felé azt hallottuk, hogy nagy akcióra készül a cég vezetősége: csökkenteni akarják a béreket. A várt akció bekövetkezett. Így szólt a felirat a falitáblán: „A munkások figyelmébe! Mivel az árúkereslet csökkent s a raktárakon levő tartalék igen nagy, a cég kénytelen árúink árát és ezzel párhuzamosan a munkabéreket is 5—15% erejéig csökkenteni.“ Helyzetünk tarthatatlanná vált. A sapkaletiltást, a különböző levonásokat valahogyan még csak eltűrtük, de amúgy is ke-

vés keresetünk leszállítását nem tûrhettük. Ebben egy volt mindnyájunk véleménye. De mihez kezdünk? Harcolnunk kell, de a harcot meg kell szerveznünk. Munkánk a szenvedés terén sokkal könnyebb volt, mint ahogy elképzeltük, mert a béresökentés elkeserítette társainkat. A bizalmatlanság megszűnt közöttünk és egy pár megrögzött talpnyaló kivételével elhatároztuk, hogy a régi béreinket követeljük. Követelésünket be is terjesztettük. Munkaadónk furfangosnak bizonyult. Kijelentette, hogy csak abban az esetben hajlandó a munkások kérését teljesíteni, ha beleegyeznek a hat órai munkaidőbe. De atyai jószívúsággal tanácsolta, hogy inkább dolgozzunk tíz órát csonka bérrrel, mint hat órát a régi fizetés mellett, mert úgy többet kereshetünk. Mi a hat órai munkaidő mellett döntöttünk, mert ha az áru-kereslet csökken, a munkaidőt így is, úgy is csökkenteni majd.

Határozatunkat tudomására adtuk munkaadónknak, egyben közöltük, hogy jogaink csorbítása esetén beszüntetjük a munkát. Munkaadónk meglepődött. Nem tudta elképzelní, hogy munkásai, akik eddig olyan jámborúl viselkedtek és mindent eltûrtek, most akcióba lépjenek. Mindent megpróbált, csak hogy szétforgácsolhasson bennünket. Társaimat egyenként behívta az irodába, szépet és jót ígérgetett nekik. Ajánlotta, hogy lépjenek át másik szervezetbe; mondta, hogy az az „igazi“, mert olyan lesz mindennütt és csak az segít rajtunk. Ennek a szervezetnek ő lesz itt az elnöke, biztosítja állandó munkánkat és jövőnket. Aztán látva sikertelenségét, más eszközökhöz folyamodott. Munkába állította besúgóit és talpnyalóit, akik szintén az „igazi“ szakszervezet részére agitáltak. Azonban ezek munkája is sikertelen maradt. Igyekeztem ezek közül egy párnak munkájuk káros voltát megmagyarázni. Ennek az lett a következménye, hogy hálából a felvilágosításért panaszt emeltek ellenem a munkaadónál és elbocsájtottak mint rendbontót és békeháborítót. Munkaadónk minden kísérlete, hogy társaimat elbocsájtásommal megrémítse, csődöt mondott, mert azok egyáltalán nem ijedtek meg.

Két hét után munkába álltam egy másik üzembe.

Közben emelkedett az áru-kereslet. Volt munkaadóm engedni kényszerült, de újabb fogással próbálkozott. Kijelentette, hogy az „igazi“ szervezet tagjai kérésére hajlandó a régi bért visszadni tíz órai munkaidő mellett, sőt egyes gépeknél 15—20%-os fizetéscmeléstől sem zárkózik el. Ilyen bérek mellett egyébként feleslegesnek tart bármilyen szervezkedést is, — mondta. Társaim továbbra is kitartottak. Ideiglenes megegyezés jött létre szervezetünk és a munkaadó között, összes követeléseinket írásba foglaltuk össze amíg az általános kollektív szerződés meg nem valósul.

Első kísérletünket siker koronázta s remény van arra, hogy a jövőben sokkal keményebb harcban is megálljuk helyünket, — mint társaim mondják.

Varga Gyula

A válság

A sajtó, egyelőre csendesen, de mégis foglalkozik az új gazdasági válságközeledtével. A napilapokból értesülünk a munkanélküliek számbeli emelkedéséről, egy pár nagy bank bukásáról, a nyersanyagok alacsony áráról, stb. Az arany futkos ide-oda, mint a csapdába került egér és sehol sem érzi magát biztonságban. Egyre sűrűbben tartanak gazdasági konferenciákat, hogy gyógyírt találjanak a rákban szenvedő termelésre. A krízis szó újra rémületbe ejti az emberiséget és joggal, mert hiszen az 1929—32-es válság terhétől még meg sem szabadult és máris itt a másik. Vajjon, büszkéek lehetünk-e, hogy a hajók, vonatok és repülőgépek ezrei hálózják be földünket? Hogy a holt anyagokból sokféle gépet kovácsoltunk, amelyek használatával az emberiség részére könnyebbé válhat a munka? Hogy a létfenntartáshoz szükséges munkaidő, amely az ókorban az embert egész napra lekötötte, ma két órára lenne csökkenthető? Nem! Jön a válság s a vonatok, hajók és repülőgépek üresen közlekednek. A gépek munka nélkül állanak a gyárakban és munkanélküli munkások az utcákon. Egyik évben minden virágzik, van munka, van kereset, a másikon pedig munkanélküliség és nyomor. Úgy látszik, hogy a mai társadalom, a legtökéletesebb gépek, technikai eszközök létrehozója, nem tud uralkodni a maga teremtette erőken. Mintha az egész termelési rendszer valami magasabb hatalom kénye-kedve szerint igazodna.

Mit is jelent a krízis? Mindig több és több munkanélküli munkást, akik nem vásárolhatnak. A munkanélküli nem vásárolhat, de a munkában levők vásárlóereje is csökken, mivel a válság alatt keresetük a létfenntartáshoz szükséges élelem beszerzésére sem elég. A munkásság vásárlóerejének csökkenése erősen érezteti hatását a világphiacon. (Európa egyes országaiban a műhelyekben és gyárakban foglalkoztatottak száma és azok családja felülmúlja a lakosság 60—70 százalékát is.) A raktárak és áruházak tartalma bennreked s a felhalmozott árúkat nincs, aki elfogyasztja. A búzát, kávévágószámra öntik a tengerbe. Az üzletekben nincs vevő, a parasztok nem tudják, hogy mit kezdjenek terményeikkel. Ezáltal a kereskedők és a parasztok sem vásárolnak és az adót sem bírják fizetni rendesen. Az állam és a városok leszállítják az alkalmazottak fizetését, s ezek is kevesebbet vásárolnak, mint azelőtt.

A vásárlók, azaz a fogyasztóerők csökkenése megint csak emeli a munkanélküliek számát és fordítva, a munkanélküli tömegek növekedése újból csökkenti a fogyasztóerőt. Így megy ez körbe-körbe, ok és okozat egymást hajszolva. Olyan ez, mint a hegyről guruló hólavina, amikor elindul, ökölnagyságú s mire a völgybe ér, házakat rombol össze.

Válság idején a társadalom megzavart hangyabolyra hasonlít. Megváltoznak a szokások és az erkölcsök. Emelkedik az öngyilkosok száma. A börtönök megtelnek tolvajokkal és elégedet-

lenekkel. Nem lehet családot alapítani, nincs kereset. A már megkötött házasságok nagyrésze széthullik. A prostitúció elhatalmasodik. A rossz élelmezés maga után vonja a nagyobb halandóságot. A kirakatok tele vannak, de az uccán sok a rongyos ember. A lakások nagyrésze üresen áll, de éjjel hajléktalanok lepik el a parkokat. A vonatok kevesebb utassal robognak céljuk felé, de az országutakon nő a gyalog vándorlók tömege. A falvak és tanyák népe betódul a városokba munkát keresni, a városok munkanélkülei viszont a falvakon remélnék elhelyezkedést nyerni.

A mai termelési rendszer eddig nyolc gazdasági válságot élt át. Majdnem minden tizedik évben megjelenik ez a kísértet. Vizsgáljuk meg a német gyáripari termelés ciklikus menetét. Ez a termelés vajúadásának hű képét adja.

A prosperitás évei	A válság mély pontjának évei	Általános indexsz		Termelő eszközök		Fogyasztó erők	
		prosperitás	válság	prosp	válság	prosp.	válság
		é v e i	é v e i	é v e i	é v e i	é v e i	é v e i
1836	1866	15.9	16.0	16.0	12.4	26.0	26.3
1872	1874	22.9	21.5	17.6	16.9	38.0	34.3
1885	1886	32.2	32.7	27.7	28.3	45.0	45.1
1891	1892	41.1	40.6	35.5	33.8	58.0	57.1
1900	1901	64.4	64.9	62.1	61.1	75.0	72.2
1906	1908	84.3	78.8	83.0	76.0	89.2	87.0
1922	1923	71.4	46.9	70.7	43.4	76.3	73.3
1929	1932	103.1	61.2	103.0	48.4	106.2	79.4

A táblázatból tisztán kivehető a gyáripari termelés állandó emelkedése, de ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a háború utáni válságok éveiben történő visszaesések arányilag sokkal nagyobb méretűek, mint a válság utáni fellendülések.

A táblázatból láthatjuk, hogy a gyáripari termelés fejlődésével párhuzamosan a visszatérő válságok súlyosabban érintik a társadalmat, mint a múlt században. Ez érthető. A múlt században mai fejlettségétől még távol állt az ipar és Nyugateurópa országain kívül csak itt-ott lehetett gyárakról beszélni. Akkor még a földműveléssel foglalkozók száma alkotja a nagy többséget. Egy ilyen válságnál a munkanélküli kivándorolhatott, (akkor özönlötték el Amerikát), s a gyárak új piacot találtak a gyarmatokon. A pénzügy és az államhatalom nem voltak olyannyira összenőve a gyáripari termeléssel, mint napjainkban és így az utóbbinak válsága nem rántotta magával a társadalom összes gazdasági tényezőit. Napjainkban más a helyzet. Nincs hova kivándorolni, nincs új piac Földünk minden négyzetméterére valamely nagyhatalom érdekkörébe tartozik. A háziipar teljesen és a kisipar is mindjobban háttérbe szorult. Napjainkban az emberiség ellátását legnagyobb részben a gyárak végzik és nincs olyan területe Európának, ahol kéményeik ne füstölnének. A gyári munkások tömege évről-évre nagyobb, az ipar ezer szállal hálózza be a földtekét és természetesen, hogy válságát is jobban megérzi az emberiség.

A visszatérő válság oka a mai termelésben rejlik. A termelésben résztvevő üzemeket két részre kell osztanunk. Az egyik részt, az első osztályt a nehézipari gyárak képezik. Ezek gépeket

termelnek. A második osztály a könnyűipari üzemekből áll. Ruhaneműket, élelmicikkeket, épületalkatrészeket, stb. termel. Mármost, mivel a könnyűiparban foglalkoztatott gyáraknak nincs állandóan új gépekre szükségük, a nehézipar termelésében fennakadások történnek. Egy munkagép élettartama 8—10 évre tehető. (Ennyi idő alatt válik üzemképtelenné.) A gyáriparban foglalkoztatott tőke, tökéletesített gépek bevezetése mellett búsán hasznolt ígérő termelési ágat, észnélküli versennyel igyekszik elfoglalni. Ez azt jelenti, hogy ennek az ágazatnak gyárjai gombamódra szaporodnak s így természetesen gépekre van szükségük. E termelési ág elfoglalása az ipari termelésben foglalkoztatott tőke nemzetközisége révén világméretekben történik. (Börzék, bankok, később trösztök, stb.) A nehéziparnak egy ilyen lendület nagy géprendeléseket jelent. Csakhogy ez nem tart örökké. Az új gyárak megtelnek gépekkel, több gyárat pedig már nem érdemes építeni, mivel a piac felvevő-képessége nem bírná el továbbra is az ilyen nagyméretű lendületet. Tehát két-három év elmúltával a nehézipar ellátta ezt a termelési ágazatot gépekkel. Ezekután a nehézipari gyárakban csökken a munka és ennek következtében természetesen nő a munkanélküliek száma. Ez a folyamat azért válhat katasztrófálissá, mert a mostani termelési rendszer virágzása idején a termelési ágazatok nagymértékben kifejlődtek és az utóbbi időben nincs olyan kezdeti állapotban levő termelési ágazat, amely új lendületet adhatna. A virágzás tetőfoka a háború előtti időkre esik.

A termelésből kiesett munkások nem jelentenek fogyasztási erőt. Ez kihat a könnyűiparra. Kevesebb ruhanemű, kevesebb élelmiszer, stb. fogy el és ezekben a termelési ágazatokban növekszik a munkanélküliség. A termelés menete azonban nem csökken olyan mértékben, mint amilyen mértékben nő a munkanélküliek száma. A piac bonyolult szerkezete nem adja mindjárt tudtára a termelésnek, hogy a felvevőképessége erősebben szűkül, mint amennyire az látszik. Racionalizálnak, azaz kevesebb munkással ugyanannyit termelnek, mint azelőtt. Ennek következtében a raktárak és üzletek lassan túlszuffolódnak áruval. Az árúk halmozódása újra növeli a munkanélküliséget és megindul a körforgás lefelé. És amikor a termelési ellentétek ilyen módon a végsőkig kiéleződnek, elemi erővel tör ki a válság. A válság eléri ezek után mélypontját és teljes a zűrzavar. Ez történik minden nyolcadik-tizedik évben.

Már most hogyan jut ki a termelés ebből a krízisből?

Az ilyen válságok alatt a kisebb tőkével rendelkező gyárak és üzemek elpusztulnak (a kisipar még nagyobb mértékben), a tőkeerősebbek pedig szervezkednek, hogy versenyképességüket fokozzák és a gyengébbeket legyűrve kijussanak a válságból. A felhalmozott tőkét újra termelésbe vetik. Megszületnek a nagy trösztök, koncernek, azaz a válság leküzdésére az ipar szövetezik a pénzintézetekkel és az államhatalommal. Új, modernebb gépeket rendelnek még akkor is, ha a régiéek egy része használható állapotban van s ezzel a nehéziparnál megindul a munka. A munká-

sokat fokozatosan alkalmaznak. A körforgás már megindult fölfelé. A vásárlóképes tömeg gyarapodik és az árú jobban fogy. A könnyűiparnál is megindul a munka. Ezt az időszakot a gazdasági szakértők depresszióknak nevezik. A munkásokat nagyobb és nagyobb számban alkalmaznak, a termelt árúk mind jobban fognak és amikor a termelés mennyiségileg átlépte a válság előtti termelés legmagasabb vonalát, beköszönt a virágzás, az u. n. prosperitás. De, ahogy a közmondás mondja: a fák nem nőnek az égig. A gyárak megtelnek a legmodernebb gépekkel is és a nehéziparban újra felüli fejét a munkanélküliség.

Ebből azt láthatjuk, hogy a termelés minden 8—10 évben válságba kerül és ismét kilábol belőle. A visszatérő válságokat a gépek aránylag elég hosszú élettartama okozza. Ha rövidebb ideig tartanának, a nehézipar állandóan, megszakítás nélkül dolgozhatna. Minden újabb krízis több és több áldozatot követel a társadalomtól, de egyik sem lehet olyan súlyos kihatású, mint az állandó válság.

sebb tőkével rendelkező gyárak megszűnnek. A lassú kihalás eme folyamata ma már ott tart, hogy az ipar valamelyik ágában egyes csoportok egyeduralomra tesznek szert, nemcsak országos, hanem nemzetközi viszonylatokban is. Ez a monopol-tőke korszaka. A termelés mindjobban összpontosul és a haszonrészesedés is mind kisebb körre szorul. Hatalmas vagyonok halmozódnak fel egyfelől, másfelől pedig a fokozatosan tönkremenő, versenyképtelen kisipar, kiskereskedelem és kisparasztság szaporítja a bér munkások számát. Természetes, hogy minél nagyobb mértékben történik a közép-rétegek elszegényedése, annál jobban szűkül a piac felvevőképessége, vagyis kevesebb árú fogy el. A nemzetvagyon felett rendelkező mindjobban kisebbedő tőkés csoport, mint áru fogyasztó csekély jelentőséggel bír. A fogyasztás csökkenésével szemben a termelőerők folyton nőnek. A felhalmozódott tőkének egy részét (és ez a rész egyre nagyobb válik), mivel tulajdonosaik úgy sem fogyaszthatják el, a termelés kibővítésére fordítják. A termelésbe fektetett tőke évről-évre növekszik, míg a fogyasztás állandóan csökken. Ez azt jelenti, hogy mindig több és több árút termelnek, de a vásárlók száma és fogyasztóereje apad. A termelés és fogyasztás között hatalmas ür keletkezik. A termelés zsákucába jut. A munkanélküliség nyomasztó jelensége állandósul és eltekintve a visszatérő válságok munkanélküliségétől, az elhelyezkedni nem tudók száma folyton növekszik. Az állandó válság nagy hatással van a visszatérő válságra is. Tartamát meghosszabbítja és súlyosbítja hatását. A visszatérő válság pedig kimélyíti az állandó válságot.

A napisajtó újabb válságot jelez. Vajjon felül fogja múlni ez az 1932-es krízist?

Az elmúlt válságból való kilábolás nem természetes úton történt. A nehéziparnál nem a gépek gyártásával indult meg a termelés, hanem a fegyverkezésbe ölt milliók idéztek elő depressziót. Így a termelés nem is érte el a virágzás fokát. Előbbi tábláza-

tunk rámutat a válságok utáni lendületre, kivéve a háború ideje alatt tönkrement termelést (akkor a termelés vonala az 1908-as színvonal alá süllyedt). A világtermelés általános indeksee (első táblázatunk csak Németországra vonatkozik) az 1921/29-es időszakban 45%-al emelkedett, míg ez az emelkedés 1929-től 1937-ig csak 3 és fél százalékos. Ez a százalékos emelkedés azért ilyen kicsi, mert a nehézipar nem munkagépeket, (amelyekkel a termelés színvonalát emelni lehetne), hanem improduktív hadianyagot gyárt. 1937 második felében új válság kezdődik. Ezt bizonyítja a következő táblázat, mely az utóbbi évek termelési indexeit tartalmazza.

Év	USA	Anglia	Franciaország	Olaszország	Japán
1929	100	100	100	100	100
1934	66.4	98.8	71.0	79.8	128.7
1935	75.6	105.8	67.4	94.0	141.8
1936	88.4	115.9	79.3	106.3	151.1
1937	92.2	123.7	82.8	117.2	178.8
1938	72.0	112.0	79.0	125.0	165.0

A táblázat azt mutatja, hogy a termelés újból hanyatlásnak indult. Pedig az USA-ban és Franciaországban még el sem érte az 1929-es nívót. Nem szabad, hogy félrevezessenek a fenti számok, melyek szerint a demokratikus hatalmak termelése nem mutat olyan lendületet, mint a totális államoké. A fasiszta hatalmak fegyverkezésre fordították minden erejüket és ez okozta a látszólagosan gyorsabb fejlődést, természetesen a többi termelési ág rovására. A fegyverkezés megálltával ezek a számok még soha nem látott arányokban zuhanni fognak.

Az új válság USA-t érte legelőször, majd utána Angliát, Franciaországot és egy csomó más államot. „Ezek az államok még magukhoz sem tértek az elmúlt válság ütéseitől és máris egy újabbnak a forgatagába kerültek. Ezt legtisztábban a növekvő munkanélküliség mutatja. Az 1933-ban nyilvántartott munkanélküliek száma 30 millióról 14 millióra csökkent 1937-ig. 1937-től az új válság hatása alatt 18 millióra emelkedett.“ (HID 1939. 7—8 szám.) Meg kell még említenünk az új válság elmélyítésének egy fontos tényezőjét, a kínai piac dezorganizálását. (HID u. o.) Ha tekintetbe vesszük az 1929 óta tartó állandó válság fokozódását, s ennek következtében a termelésből kiszorult 14—18 milliós munkanélküli tömeget, akkor fogalmat alkothatunk magunknak egy elkövetkező válság nyomorának katasztrófális méreteiről.

Lehet, hogy nem lesz alkalmunk az új válságot figyelemmel kísérnünk, hisz egy válság már elsikkadt az 1908/22-es évek közötti háborús zivatarban, de akkor annál borzasztóbb méreteiben fog kibontakozni a háború végeztével, mint ahogy ezt az elmúlt háború végén történt események bizonyították.

Szakács Gábor

Világszemle

Ma már túl vagyunk az orosz-német megnemtámadási szerződés első szenzációján. A kavarodott európai helyzetbe bombaként bevágódó hír fejletlen kapkodást és fantasztikus találgatásokat kiváltó hatása elmúlt és helyet adhat a kérdés higgadtabb mérlegelésének. Mint minden újszerűhöz, idővel ehhez is hozzászokunk és lassan megnulunk tényként számolni vele. Sokan meglepődtek ugyan, de nem mindenkit ejtett zavarba az események ily hirtelen fordulata. Az európai polgár, aki a politikai eszmék és azok megvalósítása közötti különbségeket már természetesen veszi, aki a béke-elv chamberlaini alkalmazásához szokott, a diplomácia álszemérmes, kétszínű, alakoskodó játékait magától értelődőknek tartja és minden politikai szólam mögött rejtett célokat szaglász, elképed, gyanakszik, sőt megbotránkozik akkor, amikor valamilyen elv a megvalósításában is hű marad önmagához.

Szovjetoroszország külpolitikáját a legőszintébb békeakarattal jellemzi. Ez, eddigi, európai szereplése folyamán már nem egyszer megnyilvánult. Minden intervenció, erőszakoskodás ellen kiállt, védte a kisállamok függetlenségét, a nemzetek, népek önrendelkezési jogát és igyekezett még a helyi jellegű fegyveres összecsapásokat is megelőzni és lehetetlenné tenni. A spanyol kérdésben, Abesszinia erőszakos elfoglalásánál, Ausztria, Csehszlovákia, Memel, Albánia megszállásánál mindig a támadók ellen, az emberi igazság oldalán harcolt. Számtalan esetben tett előterjesztést az európai államoknak a békét fenyegető hatalmak megfékezésére, olyan megoldásokat ajánlott, melyek hosszú időre biztosították volna a békét, egész sor kis és nagy állammal megnemtámadási szerződést kötött — és most, amikor a németekkel megkötött egyezményvel eddigi politikájának egyenes vonalát folytatja, — egyes körökben megrökönyödést vált ki.

Tény, hogy az orosz-német megnemtámadási egyezmény az általános politikai helyzetet, előzményeit és a következményeit tekintve, sokkal nagyobb jelentőségű, mint az eddigi ilyértelmű szerződések.

Európa, a müncheni „békekötés“ óta, rohamosan közeledik az új világháború felé. A City megbízottja, Chamberlain céltudatosan készítette elő a talajt, egyengette az utat egy olyan világégéshez, melyből a brit világbirodalom megnövekedve, megerősödve került volna ki és világhatalmát hosszú időre biztosíthatta volna. Ebben a háborúban el kellett tűnnie a Szovjetnek, vele együtt még egy pár nagyrállamnak, a kisállamokról nem is beszélve.

Amióta fasiszta államok léteznek, Anglia állandóan saját hatalmi érvényesülésére használja fel őket. Először Franciaország helyzetét igyekszik megingatni a kontinensen. Áskálódása a Rajna-vidék német megszállásával kezdődik és a népszövetségi mesterkedéseken, a francia befolyás alatt álló kisállamok elédésgetésén, Olaszország felerősítésén keresztül egészen Spanyolország elárulásáig tart, míg azután a müncheni egyezményvel tel-

jesen kezébe vette Franciaország sorsát.

Oroszország elleni aknamunkája régebbi keletű. A forradalom elleni intervencióval veszi kezdetét és a Zinovjev-levél, rubelhamisítás, valamint a Szovjetben folytatott állandó kémkedési és ellenforradalmi akciókon keresztül napjainkig tart. Nincs a Citynek még egy olyan halálos ellensége, mint Szovjetország. És ez érthető is. A brit világbirodalom, kifogyhatatlan anyanyagaival, példátlan gazdagságával úgyszólván lelke a nagytőkés társadalmi rendszernek. Amíg Anglia ura gyarmatainak, a világtermelést is uralja. Pénzével rendszereket teremthet és semmisíthet meg. Ezt fényesen bizonyítják létezésükkel a totális hatalmak. Olaszország, Németország és Japán, ezeknek állandó erősödése, valamint a spanyol, francia népfrontok bukása, a cseh demokrácia megsemmisülése stb. A gyarmati népek nemzeti öntudatra ébredésével azonban veszedelmes helyzet állott elő. A világbirodalom eresztekei megreescentek. Különösen Ázsiában, ahol mind erősebbé válik a Szovjet befolyása. Márpedig itt fekszik a brit birodalom főereje. Indiáért évszázados harcok folytak, és nem hiába. A világ mesébeillő kincses-háza ez. A lordok káprázató fényűzését és az angol munkanélküliek millióinak magas segélyét biztosítja. Ha India elvész, összeomlik az egész birodalom. És a City nagyon jól tudja, hogy a nemzeti-függetlenségmozgalmakat leghathatósabban Szovjetország segíti. Neki kell tehát mielőbb pusztulnia.

De Oroszország, ügyesen kihasználta az imperialista államok érdekellentéteit, hol egyik, hol másik áramlatot fogta szolgálatába és a kezdő bajokon szerencsésen áthajózva, hatalmas iramban építette ki szocialista termelését. A megerősödött óriásbirodalmat egyedül, fegyveres erővel lebírni nagyon kockázatos vállalkozás lenne. Sokkal kényelmesebbnek és veszélytelenebbnek mutatkozott a lassú, alattomos módszer. Európában: Németország expanziós erejét kelet felé vezetni (Ausztria, Csehszlovákia, Memel) Oroszországgal szembeni viszály-pontokat kikutatni és feltámi (Ukraina). Ázsiában: Japán imperializmusát a Szovjet ellen fűteni (Mandzsúria, Mongólia) és mindezen akciókkal párhuzamosan belső romboló munkát végezni Oroszországban. (A legutóbbi perekben gyakran szerepelt az Intelligence Service). A terv nagyszabású volt. A támadó hatalmakat állandó engedményekkel megerősíteni, az engedmények tervszerű adagolásával Szovjet felé édesgetni, az egymással szemben álló hatalmak közé ékelt kisállamokból védőblokkot alakítani és amikor ily módon pontosan kialakultak a frontok, egymás torkának ugratni őket. John Bull pedig páholyból szemlélné a szépen megrendezett játékot, utána meg zsebre vágna a tisztességes polgári, imperialista hasznot.

Mindez egész szépen ment Münchenig. A fasiszta államok erősödtek, kialakult a „tengely“, egy csomó kisállamot kapcsoltak az antikommunista blokkba és a küzdő felek veszedelmesen egymás közelébe jutottak. Nagy Ukrajna terve azonban túl fantasztikusnak, kivihetetlennek mutatkozott. A City elszámította magát. A Szovjetet sikerült ugyan letaszítani az európai politi-

ka porondjáról, de sem egyik, sem másik felet nem volt képes háborúba rántani.

A kártyákat újra kellett keverni. Felvetődött Danzig és a Korridor. Úgyesebben kellett a csapdát felállítani. Anglia egész sor kisállam függetlenségét garantálta. Lengyelországot biztosította védelméről támadás esetén. Mindez egyoldalú szavatolás volt, anélkül, hogy az érdekelt államok javarészt megkérdezték volna. És mégis, amikor később, az angol-orosz tárgyalásoknál Moszkva követelte a szavatosság kiterjesztését a balti államokra is, London aggodalmaskodott, hogy ezek az államok talán nem óhajtják garanciájukat. A Kreml kollektív védelmi rendszert sürgetett, nem akart kivételeket. Garantálják az összes kisállamok épségét. Őt magát különösképen közelről érintette a balti államok kérdése, mert egy esetleges szovjet-német összeütközés során ezek fontos szerepet játszanak. Márpedig, ha belemeleg az angol-francia szövetségi rendszerbe, akkor ez a összeütközés előbb-utóbb bekövetkezik. Még egy lényeges vitás kérdés volt. A Szovjetnek segítenie kellett volna Angliát és Franciaországot, ha azok vállalt kötelezettségeik teljesítése folytán háborúba keverednek, de a nyugati hatalmak nem voltak hajlandók ugyan ezt megtenni abban az esetben, ha a Szovjetet ázsiai (Japán) részről éri támadás.

Ha Moszkva az angol lordok által előterjesztett javaslatot elfogadja, sokkal nagyobb kötelezettséget vállal magára, mint a másik szerződő fél. A konfliktus kitörése esetén nyakig belemerül a háborúba. Fennállt még az a legnagyobb veszély is, hogy a City, mint ahogy azt már Münchennél is megtette, egyszerűen faképnél hagyja szövetségését, hogy az általa előkészített háborúban elvérezzen. Az angol titkos diplomácia pedig éppen ezt akarta elérni most is, csak hogy sokkal nagyobb mértékben és sokkal végzetesebb következményekkel, mint tavaly, Münchenben. Nem csak Európában, hanem Ázsiában is megkezdődött már a világraszóló, áruló összeesküvés. Németország, Olaszország, Japán, Oroszország és egy egész sor közép- és keleteurópai kisállam vérben gázoltak volna. Csak hogy a City most az egyszer maga esett bele saját csapdájába. Moszkva, anélkül, hogy eddigi békepolitikájával ellentétbe került volna, megkötötte a német megnem-támadási szerződést és ezzel London töltött fegyvere visszafelé sült el.

A Kreml tehát semmit sem veszített, semmit sem adott fel és mégis sikeresen kivédte az angol törvényt. Nem mondhatjuk ugyanis a Harmadik Birodalomra. Eddig Németország a megriadt tőkésrendszer európai csendőre volt. A kommunizmus elleni védőbástya — ahogy azt magáról hirdette. Nem csak belül tört le könyörtelenül minden olyan megmozdulást, amely a mai társadalmi rendszert veszélyeztette, hanem kifelé is azzal hódított szövetségeseket, hogy a nagytőke uralmát védelmezi és biztosítja. Ezzel tudott magának híveket szerezni Anglia, Franciaország jobboldali köreiben, ez volt segítségére Csehszlovákia belső rendjének felbomlásztásában. Ideologiai fegyvere, a nemzetközi zsidóság és kommunizmus elleni harc járul nagyban ahhoz, hogy

megteremthette az antikommunista blokkot is. Ez pedig már-már jelentős tényezővé vált a világpolitikában. És mi történt most? Kénytelen volt megneemtámadási szerződést kötni azzal, aki ellen keresztshadjáratot hirdetett. Egész ideológiai felépítménye összeomlott. Az antikommunista paktum jelentéktelen papírrongygyá vált, maga a Harmadik Birodalom pedig eszmei tartalom nélkül üres váz lett. Csupáncsak fegyveres hatalma és imperializmusa maradt meg.

Mi készítette hát ennek a végzetes egyezménynek megkötésére?

Hitler is észrevette, hogy végveszélybe rohan, ha belemegy az angol játékba. Meglátta, hogy ő is csak eszköze az angol imperializmusnak. Eddig a játszmát belső kényszerből kellett folytatnia. A veszély ugyan mindig ott lebegett feje felett, de sohasem oly végzetesen, mint most. Már nem egyszer tárgyaltuk itt, hogy miért kénytelen a náciizmus mindig külső hódításokkal eredményeket felmutatni. Szükségtelen bizonyítani, hogy Danzigot és a korridor kérdésében nem fújhatott visszavonulót. Ha minden további nélkül megtűnadja Lengyelországot, az angolok azonnal megkötik Oroszországgal a tárgyalás alatt álló egyezményt. Ez pedig azt jelentené, hogy szembekerül a Szovjettel. A Szovjetunió erejét pedig nagyon jól ismerik a németek. És itt kapcsolódik az eseményekbe az a másik indító ok, amely miatt kénytelen volt Moszkvához fordulni: a német katonai körök törekvése, hogy a legnagyobb katonai hatalommal, a vörös hadsereggel barátságos viszonyt építsenek ki. Csak át kell olvasni a német katonai szaklapokat. Minden valamirevaló vezérkari tiszt tanulmányozza a szovjethadsereget és ismeri annak páratlan erejét. Minden szakember előtt tisztán áll, hogy ha Németország háborúba keveredne a vörös hadsereget legalábbis semlegesíteni kell. Ellenkező esetben minden fegyveres akció öngyilkosság. És így, a külső és belső erők nyomására Hitler Moszkvába küldi követeit . . .

A szovjet—német megneemtámadási szerződés első hatása Távolkeleten mutatkozik. Japán egész külpolitikája összeomlott. Kínai hódításai kétségessé váltak. Európai szövetségese cserben hagyta. Az antikommunista paktum felbomlott, minden további larc eszmei erejét elvesztette. (Japán ugyanis a kommunizmustól akarta megszabadítani kínai testvérét.) Gazdasági helyzete pedig már régen kétségbeejtő. Mindent a kínai tétre tett fel és ez most csúfosan kihullott kezéből. Hogyan heveri ki Japán ezt az ütést, és hogy kiheverje-e egyáltalában — erre vonatkozóan jövődölésekbe bocsájtkozni még túlkorai lenne. Egy bizonyos: a felkelő nap lehanyatlóban van.

Anglia is Ázsiában érzi majd meg legjobban a politikai fordulat következményeit, eltekintve természetesen attól, hogy európai hegemoniája is csorbulást szenvedett. Ha Japán kénytelen csapatait visszavonni, a nemzeti öntudatra ébredt Kína az összes idegen hatalmakat kiebrudalja. A kínai példa pedig másutt is foghat . . . Európában a helyzet úgy alakult, hogy London most az egyszer kénytelen kötelezettségeinek eleget tenni. De azért nem kell azt gondolni, hogy ígéreteit százszázalékosan be is váltja.

Minden erejével oda fog hatni, hogy a lengyel—rémet háborút lokalizálja. Annak ellenére, hogy Németországgal háborús viszonyba került, azon lesz hogy a helyzet élét akár tárgyalásokkal, akár huzavonával, vagy engedményekkel elvegye és a magaásta farkasveremből kimásson. Legegyszerűbb, ha megvárja, míg Németország elfoglalja a korridort és akkor ezt, mint kész tényt de fakto elismeri. Minden bizonnyal csak a végső esetben nyúl a háború eszközehez.

Az egyre véresebb helyzetben felvetődik a kérdés; mi lesz a kisállamokkal?

Mielőtt erre a kérdésre választ adhatnánk egy furcsa jelentést kell még regisztrálnunk: Olaszország, — annak ellenére, hogy Németországgal nemrég fényes külsőségek között a legmészszebbmenő katonai együttműködésre lépett, — a mostani konfliktusban semeleges maradt. Teneglytörés? Talán nem. Lehetséges, hogy csak bevárja a feleményeket és az angol—francia beavatkozás után lép majd tevőlegesen a háborúba. Egyet azonban meg kell állapítanunk: a kisállamok Olaszország magatartásából bizonyos következtetéseket vonhatnak le . . . A Szovjet közbelépésére megbukott az antikomintern paktum. Ezzel egy olyan blokk hullott szét, amely sok kisállam számára veszélyes és nyugtós kötelezettségeket jelentett. Ha a háborús veszély látszólag közelebb is van ma, mint volt, a dunamedencei és balkáni államok sok tekintetben visszanyerték szabad eszelekvésüket. Semmi sem akadályozhatja őket abban, hogy egységes tömbbe tömörüljenek a nagyhatalmi erőjätékkal szemben.

Subotica 1939. szeptember 4.

Szántó Árpád

Figyelő

Szabó Dezső:

... Húszesztendő óta mind szélesebb mederben, mind sokasultabb szereposztással, irtózatossal, orgyilkos maszlagolásokat folytatnak a magyar életöszton teljes megölésére, a még meglévő magyar szolidaritás szétoldására, a magyar halál minél akadálytalanabb megvalósítására. Iskolai és főiskolai katedrákon és sajtóban, szörnyen hazafias és jobboldali alakulatok éjjeli lebujaiban és honfias pártokban: a magyar lélek minden fiülénél folyik a lelketlen mérgezés: hogy a magyar kicsiny nép, önmagában semmi lehetősége és értelme nem lehet, csak a csodálatosan mindenható német imperializmus eszközeiként juthat némi életféléhez.

. . . Gyilkos ügyességgel zsákmányolva ki a zsidóság gazdasági és sajtó-túlsúlyát Magyarországon: a magyar életöszton egyetlen igazi rémévét, a magyar lélek egyetlen megszállottságává igyekeznek tenni a zsidógyűlöletet, egyrészt azért, hogy ezzel elvonják a figyelmet a német hódítás, a német hatalombavétel irtózatossal honfoglalásától, másrészt azért, hogy a zsidóellenes vak szenvedély bódulatával egy korlátlan parancsuralom ostortól haj-

tott csordájába szorítsák a magyarságot, melynek acélkorlátjain belül képtelen lesz minden erőfeszítésre a német elnyelés ellen."

Most már félredobtak minden óvatosságot, minden turánkodó álarcot és akadnuk gazemberek, még a magyar ifjúság lelki formálói közt is, akik a gyilkos nyílt szándékával maszlagolják a lelkekbe, hogy teljesen kilátástalan volna a magyarság részéről minden védekezési, ellenállási kísérletezés: úgyszólván német fennhatóság alá fog kerülni. Ez voltaképpen nagy szerencse lesz ráknézve: mert a németek gazdasági és szociális rendet fognak végre teremteni . . .

Irtózatos döbbenet: a halál dermedt döbbenete fogja el a magyar lelkeket s ha nem tudjuk visszaadni nekik az élet hitét, itt nem lesz jövő. Rendőrrel, ügyésszel, az életösztön sikoltásainak, a lelkiismeret szavának bírói elfojtásával nem lehet életet, hitet adni egy nemzetnek . . .

A magyar parasztság százazrei nincstelenül, földtelenül, jövőtlenül, irtózatos sorsban szenvednek. Az a magyar parasztság, amelynek annyit ígértünk, mikor tagló alá ment a német hatalmi álomért három világrész csatatereire.

Deák Ferenc 1867-ben a magyar történelem e legfeketébb évében: a behemót germánság védelmévé kötötte le a magyarságot a velük hasonló sorú kis nemzetek szabadságvágya ellen. Ő ezt a megmaradás, a biztosítás útjának gondolta, pedig ez az út a tetőtől a földig vezet. Szenvedtünk tovább: ez ébrebb magyar öntudatot, szélesebb magyar szolidaritást jelentett volna. És kerestük volna Ausztria többi népeivel együtt közös problémáink megoldását, a szabad jövő megszerzését. Milyen egészen más jelentőségünk lett volna a környező népek lelkében, életében, mennyivel kevesebb vér és sorsvesztés jutott volna nekünk osztályrésül . . ."

(Idézet a Szabó Dezső füzetek 33. számából)

Levél a pireneusok aljáról

Hatminckét hónapon keresztül nem volt a világnak egyetlen egy sarka sem, egyetlen sajtója sem, amely ne foglalkozott volna hosszú hasábkon keresztül a spanyol intervenció-száború rémségeivel és a spanyol nép heroikus mártírságával, a nemzei közti önkéntesek csodálatos bátorságával és az olasz sajtó is elismeréssel (ha fogesikorra/ya is) volt kénytelen adózni az „ezernyelvű, egyszívű brigád” magatartását illetően.

A spanyol szabadságot, ha időlegesen is, de guzsbakó-özték. A spanyol szabadság megmaradt rettenhetetlen védői, akik utolsó lehetőségükig védtek minden talpalatnyi földet — Franciaországba kényszerültek. A nemzetközilek

hagyták el utolsóknak Spanyolországot. Nem „megvert” hadseregként, hanem felemelt fővel, katonás zárt sorokban lépdelték át a vérző spanyol határt.

Immár 6-ik hónapja mindennek. A világ demokratikus sajtója azóta is napirenden tartotta a spanyol menekültek és a velük egy sorsot szenvedő nemzetközi önkén csék ügyét. Napirenden tartotta a velük szembeni kötelességek és segítség kérdését, azokat a felmérhetetlen érdemeket, amiket a demokrácia és szabadság védői minden országgal, de legelsősorban Franciaországgal szemben szereztek.

És most, 6 hónappal a spanyol háború után szűkének látszó szá-
mokkal telítet beszámoló érkezett

a gursi tábor magyar nyelvű önkénteséről. Számok, adatok.

„Szakmai társadalmi és történelmi kurzusokat folytatunk. Napilapot adunk ki és külön hetenként megjelenő technikai újságot... kiállítás rendeztünk... Van asztalosműhelyünk, vasműhelyünk, s.b.stl. Modelleket készítünk... sajátos számszámaink nem igen vannak, ezen ügy segítetünk, hogy a rendelkezésünkre álló anyagokból elkészítettük a legszükségesebb számszámokat... A lap szerkesztőségében igyeckszünk a legszélesebb közreműködést elérni. Eddig a szerkesztőségi tagokon kívül 32 bajtárs ír az „Egység” be... Csoportunk talitűségjének tevékenységét összegezve: 10 nap alatt 93 bajtárs írt összesen 114 cikket, 11-en rajzoltak összesen 28 rajtot... Műkedvelőink szórakoztató és nevelő előadásokat tartanak hetenként egyszer és minden különleges alkalommal... sport... sakk... művészi propaganda csoport...

„Számok, számok, adatok. Beszélő számok! Lázás munkát lüktek adatok!

„A világháborúból jól ismerjük még a megvert hadsereg züllését, fegyelmének szétesését De mennyire más képet nyújt a mi hadseregünk, amely veszített csata után került ide, a gyűjtőtáborba.“

A bizonyítékok: számok és adatok. De a számok előtt meghatározott tisztelet el kell lenni az ellenfélnek is meghatárolnia, ezek a számok új, a történelemben még teljesen ismeretlen hősiességről tesznek tanúságot ezek a számok, ezek az adatok megmutatják: nemcsak fegyverrel a kézben, de a munkáspadok mellett, a termelésben is felmérhetetlen értékű emberanyagról van szó. „Amidőn két és fél — három esztendő előtt Spanyolországba mentünk, nem a kalandvágy, a zsoldosvér hajtott oda fennünket, hanem a munkapadot a termőföldet, az irodát, a laboratóriumot hagytuk ott, hogy békés munkaszükségletet fegyverrel cseréljük fel és a spanyol népcsalán harcolva ne csak annak függetlenségéért, hanem a békés

munka, a haladás és a munkaépítő eredményeinek biztonságát védelmezzük a fasizmus középkori barbarizmusa ellen.“

„Ma, amikor ez a harc befejeződött, új frontokon akarjuk azt tovább vinni: a munka, az építés, a tanulás és a tanítás frontján.“

„A gyűjtőtáborokban folytatott életünk új, eddig ismeretlen és csodálatot kiváltó formáját mutatta meg a fogolyéletnek. Ez az élet csak azért válhatott ilyené, mert céltudatos szakmájukat, munkáséletüket szerető munkásokból, parasztokból és intellektuelekből tevődtek össze csoportjaink, akiknek a szabadságba, a haladásba és a munkához való szent és sérthetetlen jogába vetett hitét nem lehet elvenni.“

„... Úgyünk érdekében nem kiáltvánnyal fordulunk a világ demokrátiás közvéleményéhez, hanem adatokkal. Ezek az adatok a mi válaszuk a reakciók minden olyan indoklására, mely fogvartartásunk szükségességét akarja bizonyítani.“

„Tudjuk, hogy kiszabadulásunkért a világ antifasiszta tömegei harcolnak. Mindaddig, míg ez a harc nem jár eredménnyel, itt a táboron belül készülünk arra, hogy kiszabadulásunkkor ne legyünk terhet jelentő embercsoportok, hanem olyan tömeg, mely csak pozitív támogatást jelenthet mindegyikük számára.“

„Most amidőn ismételtén kijelentjük, hogy bárhol és bármikor készek vagyunk fegyverrel a kezünkben harcolni a fasizmus által népi szabadságukban, nemzeti függetlenségükben megtámadott népek oldalán támadóikkal szemben, — nem érjük be ezzel. A demokráciákat, a veszélyeztetett népeket nemcsak fegyverrel tudjuk és akarjuk támogatni, hanem szakrudásunkkal, építő munkánkkal és képességeinkkel is, hogy közös erővel gátoljuk meg és tegyük lehetetlenné a fasizmus bármilyfajta támadásait.“

Sz. Sz.

Vélemények az elmúlt „konjunkturáról“

I. A gyári munkás

Azt, hogy konjunktúra van, hogy az egész világon fellendülés volt, bizony csak az újságokból tudtam meg. Hallottuk, hogy már nincs krízis, hogy megindul a termelés fokozása. Azt hittem, most a mi sorsunk is jobbra fordul, magasabbnak lesznek a bérek s mindig lesz munka.

„Konjunktúra“ alatt több helyen dolgoztam: gyárban, épületen, alkalmi munkán. Tényleg, a gyárban egypár új arcot is láttam, új munkásokat, igaz, ugyanakkor három új gépet állított be az üzemvezető, mert két-háromszorosan megnövekedett a rendelés, viszont 5—6 új munkás elég volt, hogy újra kitegyék a táblát: „Itt munkásokat nem veszünk fel“. A bérek is bizony megmaradtak a régiiek, pedig délben, mikor ebédet vettem éreztem, hogy már kevesebb ennivalót kapok, ugyanazért a pénzért, mint egy-két évvel ez előtt. Drágább lett az élet — csak a bérek maradtak a régiiek. Emeléről nem is akart beszélni velünk a tulajdonos. Igaz, a munkásság legnagyobb részét szervezetlen s nincs semmi összetartás, mert ahány munkás, annyiféle gondolkozás. Egy ilyen kis gyár ebédszünetjében, ha figyel az ember, egész kis parlament bontakozik ki, minden nézetnek megvan a maga hive, ezért alig lehet beszélni közös érdekekről. Pedig mindegyik érzi a munkásság közös sorsát.

Az épületen sem volt a helyzet rózsásabb, pár hónapig dolgoztam egy négyemeletes bérházon s már ki is kaptam a kőnvem, kész az épület. Sic ni kell — mondta a palér. — mert szeptemberre beköltöznek a lakók s nekünk új épületet kell kezdeni. Elkészül az épület és szőlőkeresztették a kőművest és malterhordót mert hisz az új épületen ezekre egyelőre nem volt szükség.

Munkanélküliség, pecsételtetés,

alkalmi munka, úgy mint amikor a mélyponton voltunk. Hazamentem a kisvárosba, ahol apámat látogattam meg. Apám már öreg ember, de azért dolgozik, mert tartja el a családot, hisz testvérem még kicsinyek. Apám kisiparos, beszélgetek vele a jelenről, a jövőről. Fél a jövőtől, mert azt mondja: mindennap rosszabb a helyzet. A vevők készen vesznek ruhát s akik megmaradtak, azok is mindig kevesebbet fizetnek. S közben minden drágább lesz, csak a munka kevesebb — mondja szomorúan az apám.

Amámon s magamon keresztül látom a sorsunkat, a munkások, a kisiparosok sorsát.

Vink Sándor

II. A kisgazda

Én csak amolyan kisparaszt vagyok, van öt hold földem és házam, hozzá adósságom, hol több, hol kevesebb, de mostanában úgy veszem észre, hogy nem fog, hanem gyarapodik. Bármennyire is csavargatom az eszem, nem bírom életképessé tenni gazdaságom. Pedig még sok, nagyon sok polgártársam azt mondja rám, hogy nekem könnyű. Próbáltam már, azaz be is tartom, hogy étrendemből kihagytam a húsevő napokat. Így történt, hogy húst sem eszem, még sem megy a gazdaságom előre. S így vagyunk a cukorral, kávéval, ruhaneművel és általában mindennel, ami az élethez szükséges. Persze ezt még nagyon sokan nem merik kimondani még a legjobb barátjuk előtt sem, meri még meg van a magyar góg, hogy nagyobbnak lásson; mint embertársa. Mert hogyan is volna az, hogy szegénynek lásson, amikor az ezerebboldasok táborába tartozik. Hej pedig ha tudná, hogy mekkora úr tártong köztük, ha tudná, hogy nézeteik homlokegyenest ellenkeznek egymással, bizonyosan más szemmel néznének a jövő elé. Majd

ha egyszer tudatára ébred mindenki, de attól félek, hogy addig még csak keserű éjszakám lesz. Mikor jön már oda a parasztság, hogy az ő szószólója csak paraszt ember lehet, aki benne él a mi nyomorúságos helyzetünkben, nem pedig az, aki a kávéház márványaszalagjából intézi a parasztember sorát.

— Gazdasági fellendülésről írnak a lapok erősen. Igen egy oldalról nézve talán gazdasági fellendülésnek lehet nevezni azt, hogy a gabona ára elég magas. De kinek jelent ez gazdasági fellendülést? A nagybirtokosnak, mert ők olcsó munkaerővel dolgoznak és különböző spekulációkkal segítenek magukon. De nekünk, kisparasztoknak, akiknek van pár hold földje, fői kell tartani épüget az igavonót és a gazdasági eszközöket. A pár hold földet be kell mindenfélével vetni, mert másképpen gazdálkodni nem lehet. Amikor eljön a kis gabonatermés learatásának az ideje, akkor veszi észre az ember, hogy nem fizetődik ki a cséplőgép oda-horcolása. A kiszáraznak az aratás 50 százalékkal drágább, mint a nagyoknál. Így azután mikorra megfizet mindent: párbért, adót, biztosítót, kovácsot, bognárt, csószot és egyéb fizetéseket, nem marad semmi lisztje. Csak az a szivar 365 napos esztendő marad és elkezdődik a hitelezni lovának, magának a drága gabonát, ha még kap hitelt. Ha pedig már nem, akkor itt a vég és egyvel több napszámosa van a nagybirtoknak, akinak idáig a szekere farát tölta. Sokat lehet ne érni, de sokan azt hinnék, hogy gúnyvolódok, pedig ez a való igazság, ez nem írói fantázia, hanem a felüsi ember tapasztalata.

Varjú Lajos

III. A magántisztviselő

51 éves magántisztviselő vagyok és 39 éves állék alkalmazásban, mint hivatalnok. 1908-ban kezdtem 15 évi diákeszkodás után 2 öklével a zsebemben. Jelenleg egy pénzintézetnél vagyok tíz év óta állásban. Állásnéküli csak hónapokig voltam, tehát rendes „szerecsés”

tisztviselői sors az enyém, ezért tipikus. A világháború első két évét leszámítva 50 éven keresztül adtam munkaerőmet, fiatalságom, egészségem és tudásom javát, egészet tőkésem vállalkozóimnak. S az eredmény? Egészségemben megromoltam, idegeimben tönkrement egyen vagyok. A napi hárszolt munka után otthon a fáradtságtól kimerülten dülök le. Sem erőm, sem kedvem a szórakozásra. Ezt hozta nekem a gazdasági konjunktúra, mert kivált a legutóbbi 2—3 éven a fokozott munka és túlórázás teljesen kimerített. A túlórázás kötelező, de meg szükségem is volt rá, mert ugyanakkor, amikor kiadásaim a család megnövekedésével nagyobbodtak, fizetésemet leszállították. Ez a testi leromlás „nyereség”-mérlegem egyik oldala. Az anyagi „nyereség” mérlegem sem mutat kedvezőbb eredményt. Feleségem újevkor zárta le az elmúlt év kiadásait és bevételeit: 700 dinárral volt több a bevétel a kiadásnál. Egy évi szorgos munka és takarékos életmód keserves gyümölcse! Bizony ebből nem látogathatjuk meg a világhíallitást. A kép kiegészítéséhez meg kell említenem: családom kicsiny, hárman vagyunk mindössze, józan, szorény, takarékos életmódot folytatunk, nem vagyok sem játékos, sem italos, sem dohányzó!

Fizetésemből levonnak nyugdíjra, betegség- és baleset elleni, elemi és életbiztosításokra, továbbá adókra és egyéb illetékekre. Ezen adatok nemcsak a személyemre, de általában a szakmámra vonatkoznak.

Növekedett a drágaság. Így első sorban a lakásé. Régi házban lakom, két kis szobában, fürdőszobában és más mellékhelyiségek nélkül. Hogy a fűtőanyag drágább, azt mindenki tudja és az élelmiszer, ruhanyag és a többi köz-szükségleti tárgyak drágulásáról sem kell írnom, mert ez tudott dolog és mindenkit érint. S minderről nem lehet lemondani! Hol lehet takarékoskodni? Egyedül a kultúra, ami ennek a levét megissza! Ke-

vesebb könyvet vehetünk és olvashatunk, ritkábban járhatunk színházba, előadásokra, stb. Kevesebbet költhetek gyermekeim tanítására, továbbképzésére nem mehetünk nyaralni, nem tölthetünk egy-két hetet a külföldön, nélkülözniem kell az oly szükséges levegőváltozást, az egész évi dohos, irdai levegő után. Folytatnám még tovább, de ennyiből is látható, hogy a konjunktura nekünk, „jól” fizetett tisztviselőknél sem hozott könnyebbséget, jólétet; az utolsó 2—3 év csak fokozta munkakerőnk kihasználását és tisztviselői gondunkat, úri nyomorunkat, úgynevezett „cifryanomorúságunk” további leplezését.

Halasi Andor

IV. A kisiparos

Erősen gondolkodnom kell, vajon találkoztam-e a konjunkturával, vagy van-e egyáltalán gazdasági fellendülés. Ha igen, kinek a javára, ki élvezi ennek áldott gyümölcsét?

Én nem, én a konjunkturáról nem tudok és azt hiszem, hogy a munkásság legnagyobb része az én nézetemet vallja. Én csak azt tudom, hogy az életszínvonalam az utolsó két évben a kétségbeesésig lesüllyedt.

Családom: hat tagból áll, hat évvel ezelőtt még pékmester voltam, öt évvel ezelőtt bérmunkás lettem. Ebben az évben nem is beszélhetek rendes keresetről, mert az év nagyobb részében nem is dolgoztam. Elképzelhető egy munkáscsalád tergődése, ha nincs kereset. Az

éhezést már lassan megszoktuk, de fáztunk is egy egészségtelen ódában. Egy 3×3 méter méretű helyiségben lakom 6 családtagommal, amelyet — ahogy tetszik — szobának, vagy konyhának lehet nevezni. Az ajtó rossz, az ablakok rosszak. Ez adta nekem a gazdasági fellendülés.

Mocsonyi L. Béla

V. A földmunkás

Rég óta érzem a gazdasági krízis nehéz rabszolgaságát. A krízist felhasználják a mi rovásunkra. 42 éves vagyok, tehát nagyon jól emlékszem a régi jobb időkre, amikor még vígan búgtak a gyári sztrérik. Én is gyárban dolgoztam. Több száz munkás testvéremmel, akik máma szét vannak szórva a szélrózsa minden irányába. Azóta mint földmunkás tengetem nyomorúságos életem, favágással töltöm a téli hónapokat, de még ez sincs mindenkor. Főfoglalkozásom, amire építem a megélhetést, az aratás volna, de már azt is lehúzótk annyira, hogy már nem vagyunk képesek családjainkat eltartani. Már karácsonyra nincs kenyérünk, pedig mi öntözzük aratunk verejtékével a száraz rögöt. Most itt van a tél, nincs tüzelő fáink, mi vagyunk a tövét és nekünk a gallya se jut.

A helyzet nem javult semmit a mi javunkra, mert ha itt-ott akadt is munka, alacsony béreket fizetnek. Mivelünk, földmunkásokkal nem törődik senki, mi vagyunk a földnek legmosohább gyermekei.

Bálint Lajos

A VOJVODINAI MUNKÁSSÁG 1938-BAN

1) az összes alkalmazott munkások száma (földmunkások nélkül)

Vojvodinában	Jugoszláviában
119.341	362.736

2) a munkásság összetétele termelési csoportok szerint %-ban

	Vojvodina	Jugoszlávia
a) ipar, gyáripar, bányászat, közlekedés	67,7	72,9
b) kereskedelem, bankok, szabad foglalkozások, egyéb hivatalok	16,9	15,1
c) háztartás, vendéglők, egészségügy	15,4	12,0

3) a munkások összetétele iparágak szerint

		m u n k á s o k		Jugoszláviából Vojvodinára eső
		száma	%	%
a)	1. közlekedés	13.930	11.7	17.4
	2. szövő ipar	11.844	10.0	19.2
	3. élelmezés	10.309	8.6	25.7
	4. építészet	9.261	7.7	13.0
	5. vas és fém	7.852	6.6	13.4
	6. ruházkodás	6.761	5.7	20.4
	7. kő	5.700	4.7	19.6
	8. fa	5.258	4.4	24.2
	9. bőr	3.676	3.1	12.9
	10. erdő	1.740	1.4	3.2
	11. nyomda	1.142	1.0	11.6
	12. villamosság	1.018	0.8	13.0
	13. vegyipar	835	0.7	7.0
	14. dohány	580	0.4	2.8
	15. papír	224	0.2	4.2
	16. egyéb	943	9.7	21.4
	összesen	80.773	67.7	
b)	1. kereskedelem	10.610	8.9	16.2
	2. közhivatalok	6.983	5.8	20.4
	3. bankok, szabad foglalkozások	2.618	2.2	8.5
	összesen	20.211	16.9	
c)	1. háztartás	12.096	10.2	19.2
	2. egészségügy	3.710	3.1	21.9
	3. szálloda, vendéglő	2.551	2.1	10.8
	összesen	18.357	15.4	
	mindhárom csoport összesen	119.341	100.0	13.8
			Vojvodina	Jugoszlávia
4)	egy napi átlag bér		19.12	23.64
	egy évi összér		617.575,582	5.072.089,112

5) az alkalmazottak száma, nemek szerinti megoszlása és a bérviszonyok a vojvodinai Munkásbiztosító pénztárak területén (vasutasok és földmunkások nélkül)

az alkalmazottak száma

	férfiak	%	nők	%	összesen
Novisád	26.406	74.3	9.104	25.7	35.510
Petrovgrád	19.410	74.7	6.549	25.3	25.959
Szombor	15.699	69.1	7.032	30.9	22.731
Szabotica	15.720	67.1	7.701	32.9	23.421
Vojvodina	77.235	71.7	30.386	28.3	107.621

az átlagos munkabérek

Novisád	22.55	15.66	20.78
Petrovgrád	19.68	13.85	18.21
Szombor	20.17	14.69	18.47
Szabotica	20.45	13.84	18.28
Vojvodina	20.68	14.53	19.12

Fálca Miklós

Krónika

— Olaszországban tavaly óta a csődök száma 31, a váltóóvatolások száma 42 százalékkal emelkedett.

— A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal évi jelentése kiemeli, hogy az 1938 év az előzőhöz képest úgy a munkabért, mint a munkaidőt és a munkanélküliséget illetőleg rosszabb volt. A munkabérek az Egyesült Államokban, Franciaországban, Belgiumban és Angliában emelkedtek, míg Japánban, Németországban és Olaszországban erősen csökkentek. A munkaidő csak Délamerika egyes államaiban, Jugoszláviában és Magyarországon csökkent, míg Franciaországban heti 45 órára tólták ki. Németországban és Japánban még rosszabb lett a munkaidő (heti 60—72 óra).

— A francia kormány betiltotta a „Giornale d'Italia” terjesztését az ország területén.

— Olaszország leggazdagabb városában, Milánóban a húsfogyasztás fejenként és évenként 34 kilóra esett, aminek következtében sok méészárszék becsukott.

— Németország államadóságai, amelyek levek óta belföldi forrásokból a honi lakosság önkéntes, de főleg kényszer-hiteleiből származnak és amelyek hivatalos kimutatás szerint 1937 januártól 1938 januárig 3 ezer 600 millió márkával növekedtek, ugyan ezen hivatalos összeállítás szerint múlt év januárjától ez év januárig 9200 millió márkával növekedtek és összesen 28 milliárd márkát tesznek ki. Ez hasonmása a múlt háború végén (1917—18-ban) volt németországi pénzügyi helyzetnek, amikor a kölcsönök voltak egyetlen a német állam forrása.

— A Földművelésügyi Minisztérium becslése szerint Jugoszlávia idei buzatermése 282 ezer vagon, azaz 20 ezer vagonnal kevesebb mint tavaly.

— A noviszádi „Dan” jelenti, hogy a jugoszláviai németiség szövetsége, a „Kulturbund” elrendelte, hogy minden nő tagjának legkevesebb 4 gyermeke kell hogy legyen, mert különben törlik az egyesület tagjai sorából.

— A bécsújhelyi bíróság 4 és 6 hónapig elzárásra ítélt 2 osztrák munkást, akik nem akartak Németországba menni az erődítményeken dolgozni.

— Az új szovjet-lengyel kereskedelmi szerződés alapján Lengyelország 3.000 tonna gvapotot vásárolt a Szovjettől, ami által kb. 4 millió zloty értékű devizát takarít meg.

— Az idei év eső negyedében Németország kivétel Hollandiába 10, Angliába 25, Franciaországba 27, Olaszországba 17 százalékkal esett.

— A Reichskredit-Gesellschaft adatai szerint a német erődítmények, autók és fegyverkezési gyárak részére elvet föld 360 ezer személy részére elegendő gabonát termelni.

— A párisi „Matin” szerint a Pajna legutóbbi áradása a német u. n. Siegfried vonal egy részét hasznavehetetlenné tette.

— A japán terror miatt a tien-cini kínai tisztviselők tömegesen lemondanak állásaikról.

— Ötszáz csehországi zsidó menekült fellázadt és megtámadta a „Parita” nevű hajó kapitányát és legénységét, mert két hónap óta hollywoodban ezzel a hajóval és sohol sem engedik őket partraszállni.

— Oroszországban az idén rekordgabonatermés volt és meghaladja az 1937 évi rekordtermést, amikor 12 millió vagon gabona termelt.

— Lengyelországon keresztül Franciaországba érkezett 540 cseh menekült, akik min. önkéntesek a francia hadseregben akarnak szolgálni.

— Angliában a pótválasztásokon

most már a tizenharmadik mandátumot nyerte el a Munkáspárt a konzervatívoktól.

— A francia parlament gyorsíróját Amokrellet a hadbiroság kívánságára kémkedés gyanúja miatt letartóztatták.

— A bolgár sajtóban az utóbbi időben mind gyakrabban látnak napvilágot olyan cikkek, melyek a Szovjettel való kapcsolatok kiélezését követelik.

— A bródi vagongyárban elkészült az első Jugoszláviában gyártott vasúti mozdony.

— Griefin német mérnök olyan rádiókészüléket konstruált, amelyvel csak a német leadóállomásokot lehet hallgatni. Dr. Goebbels, német propagandaminiszter 10 ezer márkával jutalmazta a feltalálót.

— Olaszország költségvetési hiánya az utolsó 4 év alatt 100 milliárd dinárt tesz ki.

— A német gyáripar ma 22 millió munkást foglalkoztat, akik közül 8 millió kényszer munkás.

— Csehszlovákiából tavaly 60 különvontat turista érkezett Jugoszláviába, az idén egy se.

— Augusztus 12-én az orosz munkások és a Szabalin szigetét kiaknázó, japán petroleumvállalat kollektív szerződést kötöttek, amelyvel a japán vállalat a munkások követeléseinek nagyrésztét teljesíti.

— Hollandiában új kormány alakult, amelyben most először vesznek részt a szociáldemokraták.

— Jugoszlávia legnagyobb ólom és cinkbányájában, a Trepcában szünetel a munka. A bányát kiaknázó angol vállalat inkább lezárta a bányát, minthogy elfogadta volna a 2224 bányamunkás bér- és munkaviszonykövetelését.

— Jugoszlávia földnélküli földmunkásainak a száma 471 928.

— A londoni „Times” (a kormány szócsöve) hosszú cikkben foglalkozik a Szovjetunio katonai erejével. E szerint a vöröshadsereg a világ legnagyobb modern hadserege, amely jelenleg 2 millió emberből áll. Háború esetén 25 millió embert mozgósíthat a Szovjetunio. Az ágyúk száma 20 ezer,

a gépfegyvereké 43 ezer, a bombavetőké 27 ezer, a harcikocsiké 10 ezer. A repülőflotta 100 ezer emberből, 10 ezer főnyi „légi gyalogságból”, 10 ezer elsővonalú harci repülőgépből áll. A 15 repülőgépgyár 250 ezer munkást foglalkoztat és évente 9 ezer repülőgépet képes előállítani. 20 repülőiskolában képezik ki a légi személyzetet. A tengeri haderő 5 cirkálóval, 3 könnyű cirkálóval, 22 torpedórombolóval és 152 nagyerejű tengeralattjáróval rendelkezik. Körülbelül ennyi az építés alatt levő tengeralattjárók száma. A Szovjetunio nyugati határa (a Bahi tengertől a Fekete tengerig kb. 3 ezer km.) 47 vasútvonallal, köztük 18 kettős sínpárú, van ellátva. Ezek az 1914-ben még nem létező közlekedési vonalak lehetővé teszik 150 hadosztály 15 nap alatti határra szállítását.

— Európa államai mozgósítottak. A zürichi „Weltwoche” adatai szerint fegyverben áll: Németországban 1 750 000, Franciaországban 1 250 000, Olaszországban 1 200 000, Angliában 1 000 000, Lengyelországban 1 000 000, Romániában 900 000, Törökországban 300 000 katona.

— A magyar kormány közölte a külföldi lapok tudósítóival, hogy ki fogják utasítani azt az újságírókat, aki valamilyen a magyar kormánynak nem tetsző tudósítást küld lapjának.

— Salzburg valamikor az ünnepi játékok városa volt, de amióta a politikai megbeszélések városa lett, Luzern (Svájcban) foglalta el a helyét. Az augusztus 3 és 29 között megtartott ünnepi játékok résztvevői között voltak Toscanini, a világhírnő karmester, Bruno Walter karmester, Vladimir Horovitz a világ egyik legglóriésebb zongoristája, Pablo Casals, Szergej Rahmaninov, Branislav Hubermann a zeneszerek és Benjamino Gigli, Alexander Kipnis és Zinka Kunc Milanov az énekesek közül.

— Hagy feltűnést keltett, hogy az idei velencei nemzetközi filmkiállításra az Egyesült Államok nem vett részt.

IDEGEN SZAVAK MAGYARÁZATA

- Absztrakció** = elvonatkozás, elvonás
agrár = mezőgazdasági
akció = cselekvés, cselekmény
aktív = cselekvő, ténykedő
asszimiláns = áthasonlott
Bravuros = hősies, remek
Civilizált = poláriasodott
Demokrata = népuralom híve a nép barátja
dráma = az a költeményfaj, amely az eseményeket mint cselekményeket ábrázolja és a színpadra viszi
Elit = előkelő, válogatott
energia = erő
export = kivitel
Feudális = hűbéri jobbágyi
Géniusz = lélek, szellem
gesztus = taglejtés, magatartás
Katakomba = földalatti temetkezőhely, földalatti folvosó
konfliktus = összeütközés
kozmpolita = világpolgár
krach = bukás, tönkremenés
kulissza = színpal
Laboratórium = vegyszereket előállító fizikai, vagy technikai műhely
Minimum minimális = legkisebb
minorita = szerzetesrend
modern = újszerű
monarchia = egyeduralom
monumentális = nagyarányú
Naiv = gyermeteg, egyszerű
Opera = nehéz zenei színmű
operett = könnyű zenével kísért színpadi műfaj
Pánik = rémület, zűrzavar
Reakció = visszahatás, ellenhatás
reális = valószerű, tárgyilagos
reklamálni = követelést támasztani
rekvizitum = színházi felszerelés (kellék, öltözék stb)
retusáló = fényképeket átfestő, átgjavító
revü = szemle, színpadi műfaj
Starter = indító, (versenynél)
statisztika = számszerű megállapítás
status quo = jelenleg meglévő állapot
stilus = művészeti forma
szolidaritás = összetartás
Tragédia = szomorújáték, gyászos esemény
tragikomikus = siralmas-nevetésges
tröszt = vállalkozószövetség a közösség kizsákmányolása céljából
Uniformizál = egyformává tesz

A H I D ELŐFIZETÉSI DIJA :

Jugoszláviában:

Egy évre 36.—, félévre 20.—, negyedévre 10.— dinár.
Egyes szám ára 4.— dinár.

Magyarországon:

Egy évre 5.—, félévre 2.50, negyedévre 1.25 pengő.
Egyes szám ára 50 fillér.

Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük feltüntetni a küldött összeg rendeltetését

A HID 58.297 sz. postatakarékpénztári csekkszámájára küldje előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egyformán terhelik. Ezért lejáratkor azonnal újítsa meg előfizetését!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért trója felelős. Levelek és kéziratok Administracija i redakcija HID Subotica, pošt. fah 88. címre küldendők.

„HID“ literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.

Odgovorni urednik i izdavač: *Mayer Ottmar*, Subotica,

VII. Kragujevačka 4.